

פְּרַשְׁתַּת וַיֵּרָא

1. אברהם ושרה מכניסים אורחים

פרק י"ח פסוקים א'-ח'

א. הקדמה

שלושה ימים¹ עברו מאז שאברהם אבינו קיים את מצוות ברית המילה שציווה אותו ה', ואברהם ישב בפתח אוהלו בתקווה שיזדמנו לו אורחים?² מזג האוויר היה חם, אברהם היה מבוגר מאוד וגם חולה וחלש בגלל הברית, ובעודו מחכה לאורחים, נתגלה אליו ה'. לא כתוב במפורש מדוע ה' נתגלה אל אברהם ואם ה' אמר לו דבר-מה - ניתן לעורר על כך דיון בכיתה. רש"י מביא בשם חז"ל, שה' בא לבקר את החולה ושאל בשלמו.

בהמשך הפסוקים, אנחנו נלמד על שמחתם של אברהם ושרה כשהגיעו לבסוף אורחים, ועל דרכם וזריזותם במצוות הכנסת אורחים. מהמשך הפסוקים³ ומדברי חז"ל, מתברר שאורחים אלה היו מלאכים שהתחפשו לאנשים רגילים⁴, אולם אברהם ושרה לא ידעו זאת (בוודאי לא בשלב זה, שהרי הם נתנו להם לאכול - ומלאכים אינם צריכים אוכל...). מבחינת אברהם ושרה, היו אלה שלושה אנשים עוברי אורח, והם הזמינו אותם להיכנס ולהתארח אצלם.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

א וַיֵּרָא אֵלָיו (אל אברהם) י-ה-ו-ה בְּאֵלָיו מִמָּרָא וְהוּא (אברהם) יֵשֵׁב פֶּתַח הָאֹהֶל כָּחֵם הַיּוֹם בשעות החמות של היום - בצהריים: ב וַיֵּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עִמָּו (במרחק-מה ממנו) וַיֵּרָא וַיֵּרֶץ לְקִרְאתָם מִפֶּתַח הָאֹהֶל (למרות שאברהם היה בן 99... ולמרות שהוא לא הרגיש טוב אחרי המילה - בכל זאת אברהם רץ, מתוך התלהבות לקיום המצווה!) וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה (אברהם לאנשים⁵): ג וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אֲדֹנָי שְׁלִי⁶ אִם-נָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֶל-נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ⁷: ד יִקַּח-נָא מֵעֶט-מִים וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ: ה וְאִקְחָה פֶתֶלֶחֶם⁸ וְסִעְדֹּו לְבַכֶּם אַחֲרֵי תַעֲבְרוּ וְאֲחֵרֵי כֵן תִּלְכוּ כִּי-עַל-כֵּן בִּשְׁבִיל זֶה עֲבַרְתֶּם עַל-עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: ו וַיִּמְהַר אַבְרָהָם הָאֹהֶלָה אֶל-שָׂרָה וַיֹּאמֶר מִהֲרִי שְׁלֵשׁ סָאִים שֵׁם שֶׁל מִידָה, כְּמוֹת קֶמַח סֹלֶת קֶמַח מְשׁוּבָח לְוִשֵׁי וְעֵשִׂי עֲגוֹת לְחֵמִים שְׂצוֹרְתֶם עֲגוּלָה: ז וְאֶל-הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן-בָּקָר רֶדֶד וְטוֹב וַיִּתֵּן אֶל-הַנְּעָרִים⁹ וַיִּמְהַר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לְהַכִּין אוֹתוֹ לְאֹכִילָה: ח וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחֹלֶב¹⁰ וּבֶן-הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לְפָנֵיהֶם וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם עַל יָדָם כְּדִי לְשַׂרְתָם¹¹ תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ:

1 רש"י.

2 רש"י.

3 י"ט, א'.

4 "אחד לבשר את שרה ואחד להפוך את סדום ואחד לרפאות את אברהם." "ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים, הביא (את) המלאכים עליו בדמות אנשים." (רש"י לפסוקים א'-ב').

5 'ישתחו' - לשון יחיד, 'שתחו' - לשון רבים. כך היה דרכם לכבד אחרים, כמו שהיום מקובל לקוד או להושיט יד לשלום.

6 על פי הפירוש הראשון ברש"י.

7 אחרי שאברהם פנה אל האנשים בלשון רבים וקראם "אדונים שלי!", פנה אברהם אל הגדול שבהם ואמר בלשון יחיד: "אם נא מצאתי חן בעיניך... וכו'", וכוננתו שהוא ושני האורחים הנוספים שאתו יתארחו באוהלו (עפ"י הפירוש הראשון ברש"י).

8 ואעפ"י שהבטיח אברהם רק מעט מים ופת לחם, הוא הביא לאורחים הרבה יותר מזה... - "אמור מעט ועשה הרבה!"

9 "זה ישמעאל, כדי לחנכו במצוות" - רש"י.

10 צפוי שהתלמידים ישאלו: כיצד זה שאברהם הגיש לאורחיו חלב ובשר ביחד?

תשובה א': לפני מתן תורה היה מותר. תשובה ב': אברהם הגיש קודם את החלב, ורק אחר כך, בנפרד, את הבשר.

11 עפ"י תרגום אונקלוס.

ג. מנגינת הכתוב

חשוב לקיים מצוות. חשוב לא פחות **אֵיךְ** מקיימים את המצוות! מאברהם ושרה אנחנו לומדים על הזריזות וההתלהבות בקיום מצוות, וכן על המידה של "אמור מעט ועשה הרבה" (פרקי אבות א', ט"ו).

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחברת:

- משימה א' עוסקת בזיהוי הדמות שעליה מדובר בפסוק. אפשר 'לגלות' לתלמידים את התשובה ואפשר להנחות אותם לדפדף אחורה לסוף פרשת לך-לך ולראות על מי מדובר בפסוקים הקודמים.
- במשימות ב'-ג' אפשר להרחיב על רצונו העז של אברהם להכניס אורחים.
- משימה ד' מתמקדת במידת הזריזות בקיום המצווה. עניין זה מודגש מאד בפסוקים במילים כמו: "וירץ", "וימהר", "מהרי" ועוד.
- המשימה בצד שמאל עוסקת במידתו של אברהם שהיה "אומר מעט ועושה הרבה".

הרחבות והמחשות נוספות:

- לעיין בפסוקים ולראות כיצד שיתף אברהם את בני ביתו (את שרה ואת הנער) בקיום המצווה.
- אנו מבני בניו של אברהם אבינו, ואנו מנסים ללמוד ממעשיו. אפשר להרחיב בנושא הכנסת אורחים: לבקש מהילדים לספר או לכתוב חוויות שלהם מהכנסת אורחים בבית או בכיתה. מה אפשר לתת לאורח ומה גורם לאורח להרגיש רצוי.

אברהם ושרה מכניסים אורחים

יחידה 1

פְּרָק יח פְּסוּקִים א-ח

"אומר מעט ועושה הרבה" (פרקי אבות א, טו)

מה אברהם נתן לאורחים? (פסוקים ו-ח)	מה אברהם הציע לאורחים? (פסוקים ד-ה)
_____	מעט מים
_____	פת לחם
_____	
_____	
_____	
_____	

צבעו את הציור להנאתכם:

"וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלֵי מַמְרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל כְּחֵם הַיּוֹם:" (פסוק א)

א. מי יושב בפתח האהל?

רש"י: והוא יושב פתח האהל - לראות אם יש עובר ושב ונגיסם בביתו.

ב. איזו מצוה הוא רצה לקיים?

"וַיֵּשֶׁא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיֵּרֶץ לְקִרְיָתָם... וַיֹּאמֶר...:" (פסוקים ב-ג)

ג. מה בקש אברהם משלשת האנשים?

ד. "וירץ לקראתם מפתח האהל" - אברהם הזדרז לקיים את מצוות הכנסת אורחים. מצאו בפסוקים ו-ז מילים

נוספות המציגות את זריזותם של אברהם ובני ביתו בקיום מצוות הכנסת אורחים והעתיקו אותם:

וַיֵּרֶץ.

2. בשורת הבן

פרק י"ח פסוקים ט'-ט"ז

א. הקדמה

אחרי קיום מצוות הכנסת אורחים בהידור רב, בישרו האורחים לאברהם ושרה, שכעבור שנה ייולד להם בן. שרה שחשבה שהאורחים הם סתם אנשים¹, לא ייחסה חשיבות רבה לדבריהם², כי הדבר נראה לה לא הגיוני שלזוג אנשים זקנים ייולד בן, והיא צחקה בלבה על הבטחה זו. ה' הוכיח אותה על כך³

אברהם חתם את מצוות הכנסת האורחים בליווי האורחים לדרכם.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

ט וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵימָה אִיפֹה שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְּאֶהְלֶה⁴: י וַיֹּאמֶר שׁוּב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעֵת חַיָּה בְּזִמְנָה זֹאת בְּעוֹד שָׁנָה וְהִנֵּה־בֵן לְשָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וְשָׂרָה שֹׁמְעֵת אֵת דְּבַר־יְהוָה מִן־פֶּתַח הָאֵהָל וְהוּא (פֶּתַח הָאֵהָל) אַחֲרָיו מֵאַחֲרֵי הָאִישׁ (ולכן הוא לא ראה אותה): יא וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זָקְנִים בָּאִים בַּיָּמִים הַהֵלֶּךְ הַפְּסִיק לְהֵיוֹת לְשָׂרָה אֶרֶח כְּנָשִׁים אֵת דְּרָכָן שֶׁל נָשִׁים צַעִירוֹת שִׁיכּוּלוֹת לְלַדָּת: יב וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ בְּתוֹכָהּ, בְּלִבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרַי בְּלִתִּי אַחֲרַי שִׁזְקַנְתִּי הִיתֵה־לִּי עֵדָנָה אַחֲזוֹר לְהֵיוֹת כְּמוֹ צַעִירָה?! וְאַדְנִי זָקֵן וְגַם בְּעַלִּי כִּבְר זָקֵן! יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם לְמַה זֶה צִחְקֶךָ שָׂרָה לֵאמֹר הֲאֵפֶה אֲמַנָּם הֲאֵם בְּאֵמַת אֵלֶּךְ וְאַנִּי זָקְנָתִי: יד הֲיִפְלֵא מִי־הֵן־הֵן דְּבַר הָאִישׁ יֵשׁ דְּבַר שֶׁהוּא יָכוֹל לַעֲשׂוֹת?! לְמוֹעֵד בְּזִמְנָה שְׁאֵמַרְתִּי אָשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעֵת חַיָּה בְּזִמְנָה זֹאת בְּעוֹד שָׁנָה וְלִשְׂרָה בֵן: טו וַתִּכְחַשׁ שָׂרָה לֵאמֹר לֹא צִחְקִיתִי כִּי יִרְאֶה נִבְהַלָה וּפְחָדָה לְהוֹדוֹת שֶׁהִיא צִחְקָה בְּלִבָּהּ⁵ וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי אֵלֶּה צִחְקֶךָ (!): טז וַיִּקְמוּ מִשֵּׁם הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁקְפוּ עַל־פְּנֵי סָדֶם וְאַבְרָהָם הֵלֵךְ עִמָּם לְשִׁלְחָם לְלוֹת אוֹתָם⁶:

ג. מנגינת הכתוב

"היפלא מה דבר?! - אין דבר שה' לא יכול לעשות! ואין ברכה (אפילו של הדיוט = אדם פשוט) שה' לא יכול לקיים!

- 1 "והנראה בעיני... .. ולא ידעה כי מלאכי עליון הם, כעניין באשת מנוח, ואולי לא ראתה אותם כלל" (רמב"ן לפסוק ט"ו).
- 2 אמנם ה' כבר בישר לאברהם בפרשת 'לך לך' (פרק י"ז, ט"ז-י"ט), ששרה תלד לו בן, אבל שרה כנראה לא ידעה על נבואה זו (ועיין בסוף דברי הרמב"ן לפרק י"ח פסוק ט"ו).
- 3 "...והקב"ה האשים אותה לאברהם למה היה הדבר נמנע בעיניה וראוי לה שתאמין או שתאמר: "אמן, כן יעשה ה'!" (רמב"ן לפסוק ט"ו). ניתן ללמוד מכאן את מה שלימדונו חז"ל במסכת מגילה ט"ו: "...ואמר רבי אלעזר אמר ר' חנינא: לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך" - אפילו אם אדם פשוט מברך אותך - אל תזלזל בברכתו!
- 4 ניתן ללמוד מכאן על מידת הצניעות של שרה אמנו (רש"י).
- 5 היא הרי צחקה רק בלבה ולא כלפי חוץ! איך אם כן יודע אברהם את מחשבות לבה?! ועיין עוד ברמב"ן לפסוק ט"ו.
- 6 "כסבור אורחים הם" (רש"י). לפי זה, גם אברהם עדיין לא ידע ש'האורחים' היו בעצם מלאכי ה'.

בחברת:

- משימות א'-ד' עוסקות בבשורה על הולדת הבן.
- משימות ה'-ז' עוסקות בתגובתה של שרה לבשורה.
- במשימה ח' מתבקשים התלמידים להסביר ולנתח את דברי ה' העוסקים בהיותו "כל יכול".
- המשימות בצד שמאל עוסקות במצווה ללוות את האורח ובתחושות הטובות שהליווי גורם לאורח.

הרחבות והמחשבות נוספות:

- להביא דוגמאות מחיי היומיום לעניין של "לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך".
- להדגים כיצד מלווים אורח.
- לעשות הצגות שונות על ליווי אורחים, ואחר כך לשאול את הילדים שהציגו את האורח, כיצד הם הרגישו.

בשורת הבן

פרק יח פסוקים ט-טז

יחידה 2

ליווי האורחים

"ויקמו משם האנשים... ואברהם הלך עמם לשלחם:" (פסוק ט)

רש"י: לשלחם - ללוותם, קסבור (אברהם חשב ש...) אורחים הם.

ט. למה הלך עמם אברהם?
_____

"...והוא החק שחקקו (שקבע אותו) אברהם אבינו ודרך החסד שנהג בה. מאכיל עובדי דרכים ומזשקה אותם ומלמדה אותם." (רמב"ם הלכות אכל פרק יד)

לפניכם שני ציורים של ילד המתארח אצל חברו והגיע הזמן ללכת.

אתה יכול ללכת...

תודה שהתארחת אצלי!

לשיחה בכתה

מה ההבדל בין שני הציורים?

- כיצד, לדעתכם, מרגיש הילד האורח בכל אחד מהמקרים? מדוע?

"ויאמרו אליו איה שרה אשתך ויאמר הגה באהלי:" (פסוק ט)

- א. ויאמרו - מי אמרו? _____ "אליו" - אל מי?
- ב. כתבו בלשונכם: מה האורחים שאלו?
- ג. מה ענה אברהם לאורחים?
- ד. כתבו בלשונכם את הבשורה שבשורה האורחים לאברהם ושרה. (פסוק י')

_____

"ואברהם ושרה זקנים... ותצחק שרה בקרבה..." (פסוקים יא-יב)

- ה. שרה חשבה שמור שיהא תלד כי היא ואברהם היו כבר _____
- ו. האם שרה צחקה בקול או בלב?
_____
- ז. מי שמע את הצחוק?
_____

"ויאמר ה' אל-אברהם... היפלא מזה דבר" (פסוקים יג-יד)

ח. הסבירו בלשונכם את דברי ה' האלה:

_____

3. ה' מודיע לאברהם על העונש הצפוי לסדום

פרק י"ח פסוקים י"ז-כ"א

א. הקדמה

אחרי הכנסת האורחים ובשורת הבן, החליט ה' לשתף את אברהם ולספר לו על מה שעומד להתרחש בסדום. מדוע היה צורך שאברהם ידע על כך? התורה עצמה עונה על שאלה זו: אם אף אחד לא ידע מה באמת קרה לאנשי סדום ולמה זה קרה, אף אחד לא ילמד לקח מהעניין. אנשים עלולים לחשוב שאנשי סדום נפגעו מ"אירוע טבעי מצער"... היה להם "ביש מזל"... וזהו. האירוע כולו ייחשב חסר משמעות. ולא היא! יד ה' כיוונה את זה, הייתה לכך סיבה. היה כאן עונש מאת ה' על מעשי רשעה בלתי נסבלים. אבל מי ידע את זה? מי יוכל ללמד את הלקח? לשם כך, סיפר ה' לאברהם מה עומד להתרחש ולמה. אברהם, שעתיד לצאת ממנו עם גדול שממנו ילמדו ויתברכו כל גויי הארץ, יוכל עכשיו ללמד גם את אנשי הדור וגם את זרעו אחריו, שסדום ועמורה לא נהפכו סתם. הוא ילמד אותם, שה' משגיח על העולם - הוא הנותן שכר והוא המעניש - ושיש לשמור את דרך ה' לעשות צדקה ומשפט.

מה הייתה רשעותם של אנשי סדום? התורה לא מאריכה לפרט! התורה מסתפקת באמירות כלליות על זעקות וצעקות העולות מסדום ועמורה¹. אף אנחנו - אין צורך שנפרט בכיתה יותר מדי, ואין צורך שנתאר בפני התלמידים תיאורים קשים של מעשי רשעה. די לנו שנסביר שאנשי סדום לא האמינו בה' ושנאו חסד! הם חוקקו חוקים שאסרו לתת צדקה או לעזור לחלשים, הם אסרו להכניס אורחים או לגמול חסדים, ואף קבעו עונשים לעוברים על החוק... ההיפך הגמור מאברהם ושרה!

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

יְיָ וַיֹּהֱוֶה אֱמֹר בְּלִבּוֹ² הַמְכַסֶּה³ הָאֵם מִסְתִּיר אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה !? :

יְיָ וַאֲבָרָהֶם הִיוּ יְהִיָּה עֵתִיד לְהִיֹּת לְגוֹי גָדוֹל וְעַצוֹם וְנִבְרָכוּ בּוֹ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ (הוא יהיה המקור שממנו ילמדו כל העמים להאמין בה', ועל ידי כך יתברכו) : יֵט (וגם-) כִּי יִדְעֶתִיו אֲנִי יוֹדֵעַ וּמְכִיר אוֹתוֹ וּבַחֲרָתִי בּוֹ לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא אֶת־בְּנָיו וְאֶת־בֵּיתוֹ וְאֶת־מִשְׁפַּחְתּוֹ אַחֲרָיו וְשִׁמְרוּ דֶרֶךְ יְיָ וְהָיוּ לְעֹשֵׂי צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן וְהוּא יִצְוֶה אוֹתָם לְשִׁמּוֹר צְדָקָה וּמִשְׁפָּט, כְּדִי שׁ: הִבִּיא יְיָ וְהָיוּ לְעֹשֵׂי צְדָקָה (ועל זרעו⁴) אֵת אֲשֶׁר־דִּבֶּר עָלָיו כְּדִי שֶׁה' יִבִּיא לָהֶם אֶת הַשֶּׁכֶר שֶׁהוּא הַבְּטִיחַ לָהֶם⁵:

כַּ וַיֹּאמֶר יְיָ וְהָיוּ לְעֹשֵׂי צְדָקָה וּמִשְׁפָּט (אל אברהם) זַעֲקוּת סֶדֶם וְעַמְרָה כִּי־רַבָּה יֵשׁ הַרְבֵּה זַעֲקוֹת שֶׁל צַעַר וְכָאֵב מֵאֲנָשִׁים הַסּוֹבְלִים בְּסִדּוֹם וְעַמּוֹרָה וְחִטָּאתָם כִּי כִבְדָה מְאֹד וְחִטָּאתָם כִּי כִבְדָה מְאֹד וְחִטָּאתָם כִּי כִבְדָה מְאֹד :

כַּ אֲרֻדָּה־נָּא⁶ וְאֲרָאָה⁷ וְאֲבִדּוֹק⁸ הַפְּצַעְקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּן⁸ הָאֵם הֵם מְמַשְׁכִּים לְעֹשׂוֹת מַעֲשִׂים רָעִים כְּמוֹ צַעֲקוֹת הַסּוֹבְלִים הַמְּגִיעוֹת אֵלַי, וְהֵם אֵינָם מְתַקְּנִים אֶת דְּרָכָם, אִז: כִּלָּה אֲכָלָה וְאֲשַׁמֵּד אוֹתָם וְאִם־לֹא הֵם לֹא מְמַשְׁכִּים בְּדַרְכָם הַרְעָה, אִז: אֲדַעָה אֲדַע כִּבְר וְאֲחַלִּיט אִיזָה עוֹנֵשׁ קֵל יוֹתֵר אֶתְּנֶן לָהֶם :

1 במקומות אחרים בתנ"ך וכן בדברי חז"ל, יש פירוט גדול יותר.

2 הפירוש השלישי בדברי הרמב"ן.

3 "ה' השאלה" - "המכסה אני" = "האם מכסה אני".

4 עפ"י רש"י.

5 עפ"י רש"י. ומהו השכר שה' הבטיח? מתן הארץ ('דעת מקרא'), וכן שאר ההבטחות של ברית בין הבתרים.

6 זהו לשון בני אדם. ה' הרי איננו צריך "לרדת" כדי לראות מה קורה בסדום.

7 מכאן נראה, שגזר הדין על סדום עדיין לא נחתם סופית. וייתכן ששליחת המלאכים לסדום, בדמות אנשים המבקשים להתארח, הייתה בבחינת נתינת הזדמנות אחרונה לאנשי סדום לבדוק את יחסם לאורחים - האם הם ימשיכו בדרכם הרעה או יתקנו אותה (כך עולה מדברי ספורנו, וכן ב"אור החיים").

8 יש לשים לב לפיסוק נכון של הפסוק: "ארדה נא ואראה, הכצעקתה הבאה אלי עשו, כלה! ואם לא, אדעה." (ועיין ברש"י.)

החינוך לעשיית חסד ועשיית החסד - הם זכות הקיום של העולם. אברהם איש החסד תרם לקיומו של העולם ואילו סדום שהתנהגו ברשעות בלי שום חסד - נגזרה עליהם כליה.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחוברת:

- המשימות בצד ימין נועדו להדגיש את ההבדל בין דרכו של אברהם לבין דרכם של אנשי סדום ועמורה. (המשפטים שהתלמידים יצבעו בירוק, ייצרו פנים מחייכות, והמשפטים שהתלמידים יצבעו באדום, ייצרו פנים עצובות - כיאה למצב בסדום...)
- משימה א' (בצד שמאל) נועדה לאתר בפסוקים את תפקידו של אברהם כמחנך גם של העמים וגם של עם ישראל.
- משימות ב'-ג' נועדו ליצור הזדהות עם דרכו של אברהם, שחינך אותנו לאהבת חסד.

ה' מודיע לאברהם על העונש הצפוי לסדום פרק יח פסוקים ז'-כא

יחידה 3

אנשי סדום היו ההפך מאברהם!

פסוק יט:
"כִּי יִדְעֻתִּי לְמַעַן אֲשֶׁר יַעֲזֹה אֶת בְּנָיו וְאֶת־בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט"
על מי נאמר פסוק זה?
_____ על

פסוק כ:
"...וְהָטְאַתֶּם כִּי כְבֹדָה מְאֹד:"
על מי נאמר פסוק זה?
_____ על

לפניהם משפטים.

- צבעו במדגש ירק את המשפטים שלדעתכם היו אומרים בביתו של אברהם.
- צבעו במדגש אדום את המשפטים שלדעתכם היו אומרים בסדום ועמרה.

מי צריך עזרה?	אני עוזר רק לעצמי!	במה אפשר לעזור?	למה שאני אתן לז?
לעזר לחבר - זאת מעולה!	לעזר לחברה - זאת עבירה!		
חסד הוא דבר טוב.	מי שיעשה חסד, יקבל עטו		

- מה יצא בצבע הירוק?
- מה יצא בצבע האדום?

וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עשה (!?):" (פסוק יז)

א. ה' רצה שאברהם ידע מה הולך לקרות לאנשי סדום. מתחו קוים בין הפסוק לבין ההסבר.

אברהם ילמד את הלקח לבניו ולמשפחתו.

אברהם ילמד את הלקח לכל העמים.

"ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ"

"למען אשר יעזה את-בניו ואת-ביתו אחריי ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט"

ב. הדביקו מדבקה ובה הדברים שאברהם צוה את בני ביתו ואתנו.

ג. אכתוב בני בני וממשיכי דרכו של אברהם! כתבו על מעשה חסד שעשיתם.

_____

_____

_____

_____

4. תפילת אברהם על אנשי סדום

פרק י"ח פסוקים כ"ב-ל"ג

א. הקדמה

כיצד הגיב אברהם לדברי ה' על העונש שעומדים אנשי סדום לקבל? האם הוא שמח על כך שרשעים אלה עומדים לקבל את העונש "המגיע להם"? האם הוא הסתפק באמירה של "זה לא קשור אליי"? - לא! אברהם לא שמח, וגם לא התעלם! להיפך - הוא התאמץ למצוא להם זכות והתפלל להצלתם. (כדאי לפתח דיון בכיתה בשאלה **מדוע** התפלל אברהם עבור רשעים? - תשובות אפשריות: אברהם איש חסד, ואכפת לו מכל אדם; יש כוח גדול לצדיקים, שזכותם מגינה על כל בני העיר; הוא מקווה שהרשעים יחזרו בתשובה.) שתי בקשות ביקש אברהם בתפילתו:

1. שלא ימותו הצדיקים בעוון הרשעים - "האף תספה צדיק עם רשע?"
  2. להציל את כל העיר בזכות הצדיקים שאולי נמצאים בקרבה¹ - "האף תספה ולא תשא למקום למען חמישים הצדיקים?"
- לאחר שה' השיב לאברהם שאם ימצאו 50 צדיקים בתוך העיר, הם יינצלו, ובזכותם יינצלו גם הרשעים, המשיך אברהם והתפלל שתינצל העיר גם בעבור 45 צדיקים, 40 צדיקים וכו'... עד 10 צדיקים. על פחות מ-10 צדיקים, אברהם כבר לא התפלל. היה ברור לו, כנראה, שפחות מ-10 צדיקים יוכלו להציל אולי את עצמם, אך לא את כל העיר².

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

כב וַיִּפְנֶוּ מִשָּׁם מֵהַמָּקוֹם שֶׁאֲבָרָהֶם לַיּוֹה אֹתָם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עֹדְנֵוּ עֵדִין עֹמֵד לִפְנֵי י-ה-ו-ה : כג וַיִּגַּשׁ אֲבָרָהֶם וַיֹּאמֶר הָאֵף תִּסְפָּה הָאֵם תֵּהוּוֹג צְדִיק עִם־רָשָׁע? כד אֲוֹלֵי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר תִּסְפָּה וְלֹא־תִשָּׂא לְמָקוֹם וְלֹא תִסְלַח לְאֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם לְמַעַן בְּזֹכֹת חֲמִשִּׁים הַצְּדִיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ⁴ : כה חָלְלָה לֹא רָאוּי לָךְ⁵ מַעֲשֵׂתוֹ בְּדַבַּר הַזֶּה לְהַמִּית צְדִיק עִם־רָשָׁע וְהָיָה כְּצְדִיק כְּרָשָׁע שִׁיחִיה דִּינוֹ שֶׁל הַצְּדִיק כְּמוֹ דִּינוֹ שֶׁל הַרָשָׁע⁶ חָלְלָה לֹא רָאוּי לָךְ הַשְּׁפֹט כָּל־הָאָרֶץ הָאֵם הַשּׁוֹפֵט שֶׁל כָּל הָעוֹלָם לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט ?! : כו וַיֹּאמֶר י-ה-ו-ה אִם־אֶמְצָא בְּסֹדֶם חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְנִשְׂאֵתִי אִסְלַח לְכָל־הַמָּקוֹם בְּעִבּוֹרָם (אבל פחות מחמישים צדיקים יוכלו להציל רק את עצמם. בכך ענה ה' על שתי הבקשות) : כז וַיַּעַן אֲבָרָהֶם וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאֵלְתִּי אֲנִי רוֹצֵה לְדַבֵּר אֶל־אֱ־ד-נְי-וְאֲנֹכִי לְמִרְוֹת שָׂאֲנִי אֵינִי חָשׁוּב, כְּמוֹ עֵפֶר וְאַפְּרָ⁸ שְׂאִינָם חֲשׁוּבִים (זוהי לשון של ענווה) : כח אֲוֹלֵי יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצְּדִיקִים חֲמִשָּׁה הַתְּשֻׁחִית הָאֵם תִּשְׁחִית בְּחֲמִשָּׁה בְּגַלְל חֲסִרוֹנָם שֶׁל חֲמִשָּׁה אֶת־כָּל־הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית אִם־אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וְחֲמִשָּׁה: כט וַיִּסָּף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר אֲוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אַעֲשֶׂה בְּעִבּוֹר הָאֲרָבָעִים : ל וַיֹּאמֶר אֶל־נָא יַחַר לֹא־ד-נְי-י אֵל יַעֲסֵה ה' וְאֲדַבְּרָה עַל שָׂאֲנִי מִמִּשְׁךְ לְדַבֵּר וּלְבַקֵּשׁ אֲוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אַעֲשֶׂה אִם־אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים : לא וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאֵלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֱ־ד-נְי-י אֲוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית בְּעִבּוֹר הָעֶשְׂרִים : לב וַיֹּאמֶר אֶל־נָא יַחַר לֹא־ד-נְי-י וְאֲדַבְּרָה אֶדְ־הַפְּעֵם רַק עוֹד פַּעַם אַחַת אֲוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם עֶשְׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית בְּעִבּוֹר הָעֶשְׂרָה : לג וַיִּלְדֶּי⁹ י-ה-ו-ה כֹּאֲשֶׁר כָּלָה גִּמְרָה לְדַבֵּר אֶל־אֲבָרָהֶם וְאֲבָרָהֶם שָׁב לְמָקוֹמוֹ :

- 1 אולי יש צדיקים בעיר עכשיו או אולי עתידים להיוולד מהם צדיקים בעתיד.
- 2 ניתן להסביר כאן את החשיבות של עשרה אנשים, הנחשבים כציבור. (ועיין ברש"י לפסוק ל"ב.)
- 3 זאת השאלה / הבקשה הראשונה.
- 4 זאת השאלה / הבקשה השנייה.
- 5 זה ייחשב כמעשה חולין, מפני ששמך יתחלל בגויים, שיגידו ששופט כל הארץ לא עושה משפט (- עפ"י רש"י).
- 6 זאת הרחבה לבקשה הראשונה, שלא ימותו הצדיקים בעוון הרשעים.
- 7 אבן עזרא.
- 8 "עפר" הוא עפר הארץ, ו"אפר" הוא הנשאר אחרי שרפה. שניהם נחשבים דברים פחותי ערך וחסרי חשיבות.
- 9 לשון בני אדם.

צדקותו של אברהם אבינו והעין הטובה שלו, עד שהוא התאמץ למצוא נקודת זכות אפילו אצל הרשעים, ואף התפלל למענם.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחברת:

- משימה א' נועדה למקד את שתי הבקשות בתפילתו של אברהם, הראשונה עבור הצדיקים שבעיר והשנייה עבור הרשעים שבה.
  - משימה ב' עוסקת בהבנת המילים בתשובתו של ה'.
  - משימה ג' עוסקת בהבנת תוכן התשובה. זכותם של חמישים צדיקים תוכל להציל גם את הרשעים אבל פחות מחמישים צדיקים יוכלו להציל רק את עצמם. שתי בקשותיו התקבלו. עם זאת אברהם הוסיף והתפלל עוד.
  - המשימה בצד שמאל עוסקת בתפילות הנוספות של אברהם. אחרי הדבקת המדבקות:
- ניתן לבקש מהתלמידים למנות את מספר התפילות שאברהם התפלל, ולהפנים את המאמץ של אברהם שהתפלל 6 פעמים למען אנשי סדום!
- אפשר למנות שני תלמידים - האחד יקרא את דברי אברהם, והאחר יקרא את תשובת ה'.
- הציור נועד להמחיש:
    - את היותו של אברהם בהרי חברון, לעומת סדום השוכנת בעמק.
    - אברהם מתפלל, בעוד האנשים (המלאכים) עושים את דרכם אל העיר.
    - על פי מיקום השמש (הנוטה מערבה), ניתן להבין שהשעה היא שעת אחר הצהריים.

תפלת אברהם על אנשי סדום
פרק יח פסוקים כב-לג

יחידה 4

אברהם המשיך והתפלל עוד על אנשי סדום

השלימו את דברי אברהם בעזרת מדבקות:

- תפלת אברהם: אולי יש בסדום צדיקים.
תשובת ה': "לא אשחית אם אמצא שם ארבעים וחמשה".
- תפלת אברהם: אולי יש בסדום צדיקים.
תשובת ה': "לא אעשה בעבור הארבעים".
- תפלת אברהם: אולי יש בסדום צדיקים.
תשובת ה': "לא אעשה אם אמצא שם שלשים".
- תפלת אברהם: אולי יש בסדום צדיקים.
תשובת ה': "לא אשחית בעבור העשרים".
- תפלת אברהם: אולי יש בסדום צדיקים.
תשובת ה': "לא אשחית בעבור העשרה".

"וילך ה' באשך כלה לדבר אל אברהם ואברהם שב למקומו:"

א. תפלת אברהם: שתי בקשות בקש אברהם בתפלתו:

1. "ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע?" (פסוק כב)

אנא ה'! הצל לפחות את ה !

2. "אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר האף תספה"

ולא תשא למקום למען חמשים הצדיקים אשר בקרבה?" (פסוק כד)

אולי יש חמשים צדיקים בסדום.

אנא ה'! הצל בזכותם גם את ה !

ב. תשובת ה'

"וַיֹּאמֶר ה' אִם אֶמְצָא בְּסֹדֶם חֲמִישִׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר

וְנִשְׂאתִי לְכָל הַמָּקוֹם בְּעִבְרָם:" (פסוק כו)

_____ = ונשאתי

_____ = לכל המקום

_____ = בעיבורם

פרטילון: בזכות הצדיקים אני אסלח לכל אנשי המקום

ג. על איזו מהבקשות של אברהם ענה ה' ? (הקיפו בסמל את התשובה הנכונה).

א. רק על הבקשה הראשונה.

ב. רק על הבקשה השנייה.

ג. על שתי הבקשות.

5. הכנסת האורחים של לוט

פרק י"ט פסוקים א'-ג'

א. הקדמה

בפסוק א' מגלה לנו התורה שהאורחים שהגיעו אל אברהם ושרה, היו בעצם מלאכים שנשלחו בשליחותו של ה'. שניים מתוך השלושה המשיכו בשליחות ובאו לסדום¹. גם לסדום הם הגיעו מחופשים לאנשים רגילים, והעמידו את לוט בפני הניסיון האם הוא יכניס את האורחים או יתעלם מהם ויעזוב אותם לגורלם.

לוט שגדל אצל אברהם אבינו ולמד ממנו את מידת החסד של הכנסת האורחים², עמד בניסיון, והוא דאג להם והכניס אותם לביתו במסירות נפש, למרות "החוק" בסדום שאסר זאת³.

ניתן למצוא בדברי הפסוקים, רמזים לחשש של לוט מפני גילוי האורחים על ידי אנשי העיר:
- לוט מתאמץ לשכנע אותם שלא ילוננו ברחוב כדי שלא יתגלו⁴.

- הוא מבקש מהם לבוא אל ביתו בדרך עוקפת (על פי רש"י), כדי שאף אחד לא ישים לב שהם באים אל ביתו⁵.
- הוא מציע להם לקום בהשכמה ולהמשיך בדרכם ולא להישאר בעיר⁶. ועוד...

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

א וַיְבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה לְסֹדֹם בְּעֶרְבַּ וְלוֹט יָשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדֹם⁷ (ולכן הוא היה הראשון שראה אותם) וַיֵּרְאֵה לֹט (שבאים אנשים) וַיִּקָּם לְקִרְיָתָם וַיִּשְׁתַּחֲוֶה אֲפָיִם אֶרְצָה (כדי לכבדם) :
ב וַיֹּאמֶר הֲנֵה נָא בְּבִקְשֵׁה אֲדֹנָי אֲדוֹנִים שְׁלִי סֹרְוֹ נָא הֲטו עִצְמְכֶם מִדְּרַכְכֶם וּבֹאוּ אֶל־בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם תְּקוּמוּ מִקֶּדֶם וְהִלַּכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי אֵלֵּא בְּרַחוּב נָלִין גִּישׁוֹן : ג וַיִּפְצַר־בָּם מֵאֲדָם הַתְּאֵמָץ לְשַׁכְנַע אוֹתָם וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיְבֹאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֵּה סְעוּדָה עִם יָיִן וּמִצּוֹת אֶפְהָ וַיֹּאכְלוּ :

ג. מנגינת הכתוב

לוט ידע שלא מקובל בסדום להכניס אורחים ושזה נוגד את המוסכמות החברתיות שם ואת ה"חוק", ואף על פי כן כשהוא ראה אורחים מגיעים, הוא פעל כפי מה שהוא ידע שנכון וראוי לעשות.

1 "אחד להשחית את סדום ואחד להציל את לוט... והשלישי שבא לבשר את שרה, כיוון שעשה שליחותו נסתלק לו" - רש"י לפרק י"ח פסוק ל"ג. (ובפרק י"ח פסוק ב' מסביר רש"י, שהמלאך שהלך להציל את לוט, גם ריפא את אברהם).
2 "מבית אברהם למד לחזור על האורחים" - רש"י לפסוק א'.
3 כפי שמתברר מהמשך הסיפור (בפסוקים ד'-ט'), כשאנשי סדום "גילו" שהוא הכניס אורחים לביתו.
4 רש"י לפסוק ב': "הנה נא אדני - ...הנה נא צריכים אתם לב על הרשעים הללו שלא יכירו בכם."
5 רש"י לפסוק ב': "סורו נא - עקמו את הדרך לביתי דרך עקלתון, שלא יכירו שאתם נכנסים שם".
6 רמב"ן לפסוק ב': "והשכמתם והלכתם לדרככם" - להגיד להם שלא יתעכבו בעיר אחר הבוקר, כי ידע בעניין אנשי העיר ורשעים..."
7 "שער העיר" הוא כינוי, במקומות רבים בתורה, לבית הדין שהיה ממוקם בדרך כלל בשער העיר. רש"י אומר: "...אותו היום מינוהו שופט עליהם".

בחברת:

- משימות א'-ב' עוסקות בקיום מצוות הכנסת אורחים על ידי לוט.
- במשימה ג', יש הצעה לערוך השוואה בין הסיפור על אברהם לבין הסיפור על לוט. הדבר נועד לפיתוח מיומנות ההשוואה. וכן לאפשר להגיע למסקנות ותובנות מתוך מתן תשומת לב לפרטים השונים (למשל: מה ניתן ללמוד ממקום מושבם של אברהם ושל לוט באותו היום? למה, לדעתכם, סירבו המלאכים ללוט ולא סירבו לאברהם? וכדומה). (אפשר להשוות גם בין המאכלים שהכין אברהם לבין אלה שהכין לוט. ייתכן שלוט נאלץ להכין מאכלים שהכנתם קלה ומהירה.)
- הציור וההצעה "לשיחה בכיתה" נועדו להמחיש את רצונו של לוט להכניס את האורחים לביתו לצד חששו מפני תגובת אנשי העיר אם הם יגלו זאת.

הרחבות והמחשות נוספות:

- הצגה של הילדים בנושא: "הכנסת האורחים של לוט", שתיתן ביטוי לאופן ולרגש העומדים בבסיס הפעולות: הבעת הפנים ברגע הראייה, הפנייה לאורחים, החשש שייפגעו, הצורך להפציר באורחים שלא ילוננו ברחוב וכו'. אם המציגים והקריין ישתמשו בלשון הפסוקים - הדברים יתחדדו אף יותר.
- אפשר להרחיב את הדיון לעיסוק בנושא של "לחץ חברתי" (תלוי ברמת הכיתה ובשיקול הדעת של המורה).

יחידה 5
הכנסת האורחים של לוט
פרק יט פסוקים א-ג

**"וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֵמָה בְּעָרֵב וְלוֹט יָשֵׁב בְּשַׁעַר-סְדֵם
וַיֵּרָא לוֹט וַיִּקְרָא לָקְרָאתָם" (פסוק א)**

רש"י: וַיֵּרָא לוֹט וַיִּקְרָא לָקְרָאתָם - מִבֵּית אֲבֹתָם לְמַד לְהוֹר על האורחים (לרצות ולחפש אורחים).

א. איזו מצוה רצה לוט לקיים?
ב. ממי למד לוט מצוה זו?
ג. השווה בין ספור הכנסת האורחים של אברהם לזה של לוט.

לוט	אברהם	
"_____"	"כחם היום"	מתי האורחים הגיעו?
"ישב בְּ _____"	"והוא ישב פתח האהל"	היכן הוא יושב?
"_____ לקראתם"	"וַיֵּרָא לָקְרָאתָם"	כיצד יצא לקראתם?
_____	_____	האם האורחים הסכימו מיד?

לשיחה בכיתה
האם אפשר למצוא במעשיהם ובדבריהם של לוט והמלאכים רמז לחשש מפני תגובת אנשי סדם?

6. ה"אורחים" מצילים את לוט מאנשי סדום

פרק י"ט פסוקים ד'-י"א

א. הקדמה

הידיעה שהגיעו אורחים לעיר ושהם מתארחים אצל לוט, התגלתה בדרך כלשהי. השמועה פשטה במהירות מדהימה בכל רחבי העיר, וכולם כולם, מגדול ועד קטן, "נזעקו", ובאו באופן מידי כדי לדרוש להעניש את האורחים ש"העזו" להיכנס... לוט סיכן את עצמו כדי להגן על האורחים, ומשלא הצליח - היו אלה "האורחים" שהצילו אותו. (מעין "מידה כנגד מידה" - הוא התאמץ להציל אותם, ולבסוף הם הצילו אותו!)

■ אנו מציעים להשתדל מאוד שלא להגיע לסוף השיעור כשאנשי העיר עדיין מקיפים את הבית, כדי לא להשאיר את התלמידים עם הרושם הקשה מהתנהגותם של אנשי סדום ובמתח מפני מה שעלול לקרות ללוט ולאורחים... כדאי לסיים את השיעור בהצלה של לוט ע"י המלאכים.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

ד טָרַם יִשְׁכְּבוּ עוֹד לֹא שָׁכְבוּ (לוט והאורחים) לִישׁוֹן וְאֲנֹשֵׁי הָעִיר אֲנֹשֵׁי סְדֹם נִסְכְּבוּ עַל-הַבַּיִת הַקִּיפוּ אֶת הַבַּיִת מִנֶּעַר וְעַד-זָקֹן כָּל-הָעָם מִקְצָה אֶפִּילוֹ אֱלֹהֵי שָׁגְרוּ בַקְצָה הָעִיר. כֹּלָם בָּאוּ! : הַ וַיִּקְרְאוּ אֶל-לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֵיךְ אִיפֹה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הַזֶּה הֲוֹצִיָאם אֵלֵינוּ וְנִדְעָה אֹתָם נִדַע מִי הֵם וְנַעֲנִישׁ אֹתָם? וַיֹּצֵא אֱלֹהִים לֹט הַפֶּתַח אֶל פֶּתַח הַבַּיִת וְהִדְלִיתָ סָגַר אַחֲרָיו מֵאֲחֹרָיו (כדי שלא ייכנסו ויפגעו באורחים, ולוט עצמו עמד מחוץ לפתח, לבד, מול כל אנשי סדום): ז וַיֹּאמֶר אֶל-נָא אַחִי תִרְעוּ בַבִּקְשָׁה אַחִי, אֵל תַּעֲשׂוּ רַעַה : ח הִנֵּה-נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא-יָדַעוּ אִישׁ שְׁלֹא הִתְחַתְּנוּ אוֹצִיָאָה־נָא אֶתְהוֹן אֵלֵיכֶם וְעֲשׂוּ לָהֶן כְּטוֹב בְּעֵינֵיכֶם עֲשׂוּ לָהֶן מֵהַ שְׂאֵתָם רוֹצִים⁴ רַק לְאֲנָשִׁים הָאֵל הָאֱלֹהִים אֶל-תַּעֲשׂוּ דְכָר כִּי-עַל-כֵּן בְּגַלְל שְׁהֵם בָּאוּ לְהִתְאַרַח בְּצִל קִרְתִּי בְצֵל תִּקְרַת בֵּיתִי (ולא נכון לנהוג כך באורחים) : ט וַיֹּאמְרוּ (אנשי סדום) גִּשְׁהָלָאָה לָךְ מִכֹּאן! זוּז! וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בָּא-לְגוֹר הָאֵם יִיתְכֵן שְׂאִישׁ אֶחָד (לוט) בָּא לְגוֹר בְּקִרְבְּנוּ (והרשינו לו) וַיִּשְׁפֹּט שְׁפֹט וְעַכְשֵׁיו הוּא רוֹצָה לְקַבּוֹעַ כֹּאן חוֹקִים וּמִשְׁפָּטִים חֲדָשִׁים (שמותר להכניס אורחים) וְלֹהֲגִיד לָנוּ מֵהַ לַעֲשׂוֹת?! עֲתָה עַכְשֵׁיו (אם לא תעשה מה שאנחנו דורשים) נִרְעֵ לָךְ מֵהֶם נַעֲנִישׁ אוֹתְךָ יוֹתֵר מֵעוֹנָשׁם שֶׁל הָאוֹרְחִים וַיִּפְצְרוּ בְּאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד הִתְאַמְצוּ מְאֹד לְשַׁכְּנֵעַ אֶת לוֹט, וְכִשְׁלָא הַצְּלִיחוּ- וַיִּגְשׂוּ לְשִׁבֵר הַדֶּלֶת : י וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים הָאוֹרְחִים - הַמְּלָאכִים אֶת-יָדָם אֶל מַחוּץ לַפֶּתַח וַיָּבִיאוּ אֶת-לוֹט אֵלֵיהֶם הַבַּיִתָּה וְאֶת-הַדֶּלֶת סָגְרוּ : יא וְאֶת-הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-פָּתַח הַבַּיִת שְׂמוֹל פֶּתַח הַבַּיִת מִבְּחוּץ הִכּוּ בַּסִּנְוָרִים מִכַּת עִיּוּרוֹן מִקְטָן וְעַד-גָּדוֹל וַיִּלְאוּ וְלֹא הִצְלִיחוּ לְמַצָּא הַפֶּתַח :

1 "כל העם מקצה - מקצה העיר ועד הקצה, שאין אחד מהם מוחה בידם, שאפילו צדיק אחד אין בהם." (רש"י)

2 על פי רד"ק.

3 ה'פתח' הוא חלל הכניסה לבית, ואילו ה'דלת' היא מה שבעזרתו סוגרים ופותחים את חלל הפתח.

4 מעשיו של לוט עלולים לעורר תמיהה בקרב התלמידים, שיבקשו לדעת כיצד זה שלוט מפקיר את בנותיו כדי להגן על האורחים! - אין צורך לפתח ולהרחיב בעניין זה יותר מדי עם התלמידים. די לנו שנסביר שאכן יש כאן "מצווה הבאה בעברה" - מעין תערובת של טוב ורע - רצון לעשות חסד עם אחד, אבל על חשבון מישהו אחר... כנראה ששהותו של לוט בחברת האנשים הרשעים בסדום בכל זאת השפיעה עליו לרעה, ומעשיו לא היו מתוקנים לגמרי, כדברי רדצ"ה (מובא ב'דעת מקרא'): "קלות הדעת שבה מחליט לוט להפקיר את בנותיו... מוכיחה שרשעת סדום לא עברה עליו בלי להשאיר בו סימנים..."

ג. מנגינת הכתוב

מהסיפור שהתורה מספרת, מתברר שאכן לא היה אף צדיק בסדום חוץ מלוט!
גזר דינם של אנשי סדום נחתם, ורק לוט ומשפחתו היו עתידים להינצל.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחוברת:

- משימה א' עוסקת בתגובת אנשי סדום.
- משימות ב'-ג' עוסקות במסירותו של לוט לאורחיו.
- משימה ד' נועדה לסדר את רצף האירועים בסיפור.

יחידה 6

ה"אורחים" מצילים את לוט מאנשי סדום
פְּרָק יֵט פְּסוּקִים ד-יא

"טָרֶם יִשְׁכְּבוּ וְאִנְשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סֹדֶם נָסְבוּ עַל-הַבַּיִת
מִנְעֵר וְעַד זָקֹן כָּל-הָעָם מִקְצֶה:" (פסוק ד)

א. מה הרגיש כל כך את אנשי סדום?
_____

ב. מי נסה להרגיע את אנשי סדום? האם הוא הצליח?
_____

ד. סדרי את המשפטים שלפניכם לפי סדר התרחשותם.

אנשי סדום באו ודרשו להעניש את האורחים.

אנשי סדום שמעו שלוט הכניס אורחים.

אנשי סדום לא הצליחו למצא את פתח הבית.

לוט יצא להגן על אורחיו.

המלאכים הכו את אנשי העיר בסגורים.

אנשי סדום אמרו שיענישו גם אותו!

לוט נסה להגן על האורחים, ולבסוף - האורחים הגנו עליו!

15

7. הצלת לוט ומשפחתו פרק י"ט פסוקים י"ב-כ"ב

א. הקדמה

אחרי הנס שעשו המלאכים בהכותם את אנשי העיר בסנוורים, גילו המלאכים ללוט את המטרה האמתית של בואם: ה' שלח אותם להשחית את המקום ולהציל אותו ואת משפחתו. המלאכים הותירו ללוט זמן לאסוף את משפחתו ולהתארגן, אולם בני המשפחה הרחוקים לעגו לו ולא רצו לבוא עמו, וגם הוא עצמו התעכב עוד ועוד (היה קשה לו להיפרד מסדום ומרכושו...!), עד שבחמלת ה' עליו, המלאכים פשוט לקחו אותו והוציאו אותו אל מחוץ לעיר.

שני דברים ציוו המלאכים את לוט בזמן שהוציאוהו מהעיר:

1. לברוח אל ההרים ולא להישאר בכל אזור כיכר הירדן.
2. לא להסתכל אחורנית לראות מה קורה בערי הכיכר.²

לוט חשש מבריחה אל ההרים. הוא התחנן על נפשו, וביקש שהעיר הקרובה בלע ('צוער') תינצל כדי שיוכל לברוח לשם במהירות. ה' שוב ריחם על לוט וקיבל את בקשתו. העיר צוער ניצלה ולוט נמלט אליה.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

יב וַיֹּאמְרוּ הָאֱנָשִׁים אֶל-לוֹט עַד מִי-לָךְ פֶּה אֵילוּ קְרוּבֵי מִשְׁפַּחַה נּוֹסְפִים יֵשׁ לְךָ כֹּאן בְּעִיר?
חָתָן וּבְנֵיךָ וּבְנֹתֶיךָ³ וְכָל אֲשֶׁר-לָךְ בְּעִיר הוּצָא מִן-הַמָּקוֹם : יֵג כִּי-מִשְׁחָתִים אֲנַחְנוּ
אֶת-הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי-גְדֹלָה צַעֲקָתְךָ אֶת-פְּנֵי י-ה-וָה וַיִּשְׁלַחְנוּ י-ה-וָה לְשַׁחֲתָהּ:
יָד וַיֵּצֵא לֹוט וַיְדַבֵּר אֶל-חֲתָנָיו לֵקְחֵי בְנֹתָיו (היו ללוט שתי בנות בבית ושתי בנות נשואות. הוא הלך לדבר עם הבעלים של הנשואות). וַיֹּאמְרוּ קוֹמוּ צֵאוּ מִן-הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי-מִשְׁחָתִית י-ה-וָה אֶת-הָעִיר וַיְהִי כַמְצַחֵק בְּעֵינָי
חֲתָנָיו הֵם לֹא הֵאמִינוּ לוֹ, וְחָשְׁבוּ שֶׁהוּא צוֹחֵק עֲלֵיהֶם : טו וַיִּכְמוּ כַּאֲשֶׁר הִשְׁחַח עָלָהּ וַיֵּצֵאוּ זִירֹו הַמְּלָאכִים בְּלוֹט
לְאֹמַר קוּם קַח אֶת-אִשְׁתְּךָ וְאֶת-בְּנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת בְּבַיִת פֶּן-תִּסְפָּה שְׁמַא תְּמוֹת בְּעֵוֹן הָעִיר:
טז וַיִּתְּמַהְמָהוּ הַתַּעֲכָב (ההיפך מהזדרז)⁴ וַיִּחְזְקוּ הָאֱנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבִיד-אִשְׁתּוֹ וּבִיד שְׁתֵּי בְנֹתָיו
בְּחֻמַּלַּת מִתּוֹךְ רַחֲמָיו שֶׁל י-ה-וָה עָלָיו וַיֵּצְאוּ וַיִּנְחָהוּ מִחוּץ לָעִיר : יז וַיְהִי כִהוֹצִיָאם אֹתָם הַחוּצָה
וַיֹּאמְרוּ (המלאך אל לוט) הַמְּלִט בָּרַח עַל-נַפְשֶׁךָ אֶל-תְּבִיט אֶל תִּסְתַּכַּל אַחֲרַיִךְ וְאַל-תַּעֲמֵד בְּכָל-הַכֹּפֶר אֶל
תִּישָׂא בְּשׁוּם מָקוֹם כִּיכַר הִירְדָן הִהָרָה הַמְּלִט בָּרַח אֶל הַהָר⁵ פֶּן-תִּסְפָּה : יח וַיֹּאמַר לוֹט אֲלֵהֶם אֶל-נָא
אֶ-ד-נִי-י אֶל נָא תֹאמַר לִי לְבָרוּחַ הַהָרָה : יט הִנֵּה-נָא מֵצָא עֲבָדֶיךָ חֹן בְּעֵינֶיךָ וַתְּגַדֵּל חֶסֶדְךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ
עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת-נַפְשִׁי וְאֲנֹכִי לֹא אוֹכֵל לְהַמְּלִט הַהָרָה פֶּן-תִּדְבַקְנִי תִשִּׁיג אוֹתִי הָרָעָה וּמָתִי (לוט
חשש שהמהפכה תשיג אותו לפני שהוא יספיק לטפס בהר): כ הִנֵּה-נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרִבָה לָנוּס שָׁמָּה וְהִיא
מְצַעֵר הִיא קִטְנָה אֲמַלְטָה נָא שָׁמָּה אֲבָרַח לָשֵׁם הַלֵּא מְצַעֵר הוּא הִיא עִיר קִטְנָה (ולכן אולי תסכימו שהעיר
הזאת תינצל מהעונש) וַתַּחֲי נַפְשִׁי : כא וַיֹּאמַר אֵלָיו הִנֵּה נִשְׂאֵתִי פָנֶיךָ אֲנִי מִקְבֵּל אֶת בְּקִשְׁתְּךָ גַם לְדַבֵּר הַזֶּה
לְבַלְתִּי הַפְּכִי לֹא אֲשַׁמֵּד (לא אהפוך את המקום הזה ממקום חי ופורה למקום מוות וכיליון) אֶת-הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ :
כב מִיָּהָר הַמְּלִט שָׁמָּה כִּי לֹא אוֹכֵל לַעֲשׂוֹת דְּבָר עַד-בֹּאֵךְ שָׁמָּה עַל-כֵּן קָרָא שֵׁם-הָעִיר צוֹעֵר :

1 עיין רש"י לפסוקים ט"ז-י"ז.

2 "אתה הרשעת עמהם, ובזכות אברהם אתה ניצול. אינך כדאי לראות בפורענותם ואתה ניצול" - רש"י לפסוק י"ז.

3 "ובניך ובנותיך" = או בנים או בנות (ו' במשמעות של 'או') - עפ"י רש"י.

4 "כדי להציל את ממונו" - רש"י.

5 לפי רש"י, המלאכים ציוו על לוט לברוח אל אברהם שישב למעלה בהרי חברון.

6 שם העיר בהתחלה היה 'בלע' (-עיין פרק י"ד פסוק ב').

ג. מנגינת הכתוב

כמה ארך אפיים (אורך רוח, סבלנות) לפני ה'! אף על פי שלוט התקשה לעזוב את סדום ואף על פי שהוא התקשה לוותר על רכושו והוא התעכב עוד ועוד - המתין לו ה' עד שהוא יצא ממקום הסכנה. גם כאשר הוא ביקש לא לברוח אל ההר אלא להישאר באחת מערי הכיכר - שמע ה' את תפילתו והציל בעבורו את צוערי!

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחברת:

- משימות א'-ב' ממחישות לתלמידים את מבנה משפחתו של לוט, ועוזרות לסכם עם התלמידים מי מהמשפחה ניצל? מי לא ניצל? ולמה?
- ניתן לדבר כאן עם התלמידים על היחס הנכון למי שבא להזהיר אותך ולעזור לך, ועד כמה צריך להיזהר לא ללעוג לאף אחד.
- ההצעה לשיחה בכיתה, נועדה לפתח דיון בסיבה שלוט התמהמה כל כך. כדאי לאפשר לתלמידים להעלות רעיונות, ואחר כך להפנות אותם גם לדברי רש"י.
- משימות ג'-ד' עוסקות ביעד הבריחה של לוט.

הצלת לוט ומשפחתו יחידה 7
פְּרָק יֵט פְּסוּקִים יב-כב

"וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל-לוֹט עַד מִי-לָךְ פֶּה... הוֹצֵא מִן-הַמָּקוֹם:" (פסוק יב)

א. סמנו במדגש יֵיק את האנשים שהלכו עם לוט וניצלו.
סמנו במדגש אֵדם את האנשים שלא הלכו איתו.

לוט   אשת לוט

בת   בת   בת   בת

חַתָּן   חַתָּן

ב. למה לא רצו החתנים ללכת עם לוט?

"וַיִּתְמַהֲמְהוּ... וַיֵּצְאוּהוּ וַיִּנְחָהוּ מִחוּץ לְעִיר:" (פסוק טו)

לשיחה בכיתה: מדוע, לדעתכם, לוט התמהמה?

"וַיְהִי כַהוֹצִיאֵם אֹתָם הוֹצִיָּה וַיֹּאמְרוּ... הָרְרָה הַמְּלֵט..." (פסוק יז)

ג. לאן אמרו המלאכים ללוט לברוח?
ד. לאן לוט בקש לברוח? (פסוקים כ, כב)

16

8. הפיכת סדום

פרק י"ט פסוקים כ"ג-כ"ט

א. הקדמה

העונש של סדום ועמורה לא התחיל עד שלוט הגיע למקום מבטחים.

העונש כלל המְטָרָה של גפרית ואש מאת ה' מן השמים. 'גפרית' הוא חומר הגורם, בין היתר, להשמדת הצמחים, והוא גם מתלקח בקלות. כל מה שהיה בערי הכיכר, התלקח ונשרף, והאדמה נותרה חרוכה ולא ראויה יותר לגידול צמחייה. ערי כיכר הירדן 'הפכו' ממקום ירוק ופורה למקום צחיח ובלתי ראוי לחקלאות ולמגורים¹.

דבר ההפיכה נודע לאברהם בבוקר כשהוא השכים לתפילה² במקום שבו הוא התפלל גם ביום הקודם על אנשי סדום ועמורה. אברהם הבין שלא היו לאנשי סדום מספיק זכויות (אם בכלל...) כדי להינצל, ועם זאת, התורה מציינת במפורש **שזכותו של אברהם** הועילה להציל את לוט, אחיינו.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

כג הַשֶּׁמֶשׁ יֵצֵא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צִעֲרָה לְצוּעַר: כד וַיִּהְיֶה-וְהָיָה הַמְטֵיר הוֹרִיד מֵהַשָּׁמַיִם עַל־סְדוֹם וְעַל־עַמּוֹרָה גְפְרִית וְאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה-וְהָיָה מִן־הַשָּׁמַיִם: כה וַיִּהְיֶה הַשְּׂמִיד, הַשְּׂחִית אֶת־הָעֵרִים הָאֵלֵּהּ וְאֶת־כָּל־הַכֶּכֶר וְאֶת־כָּל־יְשֵׁבֵי הָעֵרִים וְצִמַּח הָאֲדָמָה (הפך את כל אלה ממקום פורה וטוב למקום צחיח ושומם): כו וַתִּבֹט אִשְׁתּוֹ (של לוט) מֵאַחֲרָיו מֵאַחֲרֵי לוֹט³ (אל עבר סדום ועמורה) וַתִּהְיֶינָה נְצִיב מְלַח עֵמוּד שֶׁל מֶלֶךְ⁴: כז וַיֵּשְׁבּוּ אַבְרָהָם בְּבֶקֶר (והלך) אֶל־הַמְּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם (להתפלל) אֶת־פְּנֵי יְהוָה-וְהָיָה לִפְנֵי ה' (הכוונה למקום שבו הוא עמד ביום האתמול והתפלל לה' על אנשי סדום): כח וַיִּשְׁקֹף עַל־פְּנֵי סְדוֹם וְעַמּוֹרָה וְעַל־כָּל־פְּנֵי אֶרֶץ הַכֶּכֶר וַיֵּרָא וְהִנֵּה עָלָה קִיטָר הָאָרֶץ הַעֲשֵׂן שֶׁעָלָה מֵאֶרֶץ הַכִּיכָר, הִיָּה - כְּקִיטָר הַכֶּבֶשֶׂן כְּמוֹ עֵשֶׂן הָעוֹלָה מִכֶּבֶשׂן (עשן כבד, שחור וסמך): כט וַיְהִי בַשַּׁחַת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכֶּכֶר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם וַיִּשְׁלַח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהֶפְכָּה בְּהֶפְךָ אֶת־הָעֵרִים אֲשֶׁר־יָשַׁב בְּהֵן לוֹט:

ג. מנגינת הכתוב

במקום שאין חסד - אין חיים.
לעומת זאת, הזכויות של אברהם, איש התפילה והחסד - הועילו להציל חיים!

1 רד"ק לפסוק כ"ה: "הפך אותם מטובה לרעה. מתחילה הייתה ארץ מקנה, כולה משקה... ותחתיה נהפך כמו אש, שהמטיר בה הא-ל גפרית ואש ושרף והפיל כל הערים ומה שבהם, אדם ובהמה וצמח האדמה, והיתה שרפה כל הארץ לא צמחה עוד." ומוסיף ספורנו ואומר: "...שנהפך הארץ והיא ויושביה לטבע גפרית ואש... ובהם נהפך לטבע מלח אותו הטל שעלה קודם הזריחה... כמשפט כל לחות תפל מעורב עם חלקים שרופים."
2 עפ"י אונקלוס. ובגמרא מסכת ברכות כ"ו: - "תניא, אברהם תיקן תפילת שחרית, שנאמר וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה'..."
3 לוט הלך מאחורי כולם (כדרכו של בעל המשפחה שמציל את משפחתו והולך אחרון כדי לוודא שכולם בסדר) - עפ"י רמב"ן.
4 היא עברה על דברי המלאך - ונענשה.

המשימות כוללות שני סוגי סיכומים:

- 1) סיכום מה קרה לסדום ולאנשים השונים בסדום - משימות א'-ה'.
  - 2) לקחים שניתן מהסיפור על סדום ועל לוט.
- בחוברת מופיעים מספר היגדים. התלמידים מתבקשים לבחור היגד אחד או להוסיף היגד / לקח נוסף משלהם, ולהסביר כיצד הם לומדים עניין זה מהסיפור.

הפיכת סדום יחידה 8

פרק יט פסוקים כג-כט

"השמש יצא על הארץ ולוט בא צערה:
וה' המטיר על סדם ועל עמרה גפירת ואש מאת ה' מן השמים:" (פסוקים כג-כד)

א. מה המטיר ה' על סדום ועל עמרה?
 ב. מה קרה לאנשים שגרו בסדום?
 ג. מי הפכה לנציב מלח (פסוק כו)?

"ויזכר א-לקים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפלה" (פסוק כט)

ד. מי נצל מהענש של סדום?
 ה. בזכות מי ה' הציל אותו?

מה אגהנו וכולים ללמד מהספור על לוט ועל סדום?

1. בחרו משפט מתוך אלה שלפניכם.
 2. קשטו אותו יפה.
 3. ספרו בכמה למה בחרתם במשפט זה וזקא.

מדה כנגד מדה

הכנסת אורחים

טוב לצדיק וטוב לשכנו

אוי לך שוע ואוי לשכנו

כוחה של תפלה

לוט ובנותיו במערה יחידה 9

פרק יט פסוקים ל-לח

לוט ובנותיו נולדו שני בנים, ומהם יצאו אחר כך שני עמים.
 כתבו את שמותיהם.

הצעה

לוט

הבכירה

9. לוט ובנותיו במערה פרק י"ט פסוקים ל'-ל"ח

א. הקדמה

אחרי הפיכת סדום ועמורה, חשש לוט שאולי הצלתה של צוער היא רק הצלה זמנית, ושכעבור זמן תיענש גם עיר זו¹, לכן החליט לוט לעזוב את צוער, והלכו הוא ובנותיו אל ההרים והתיישבו שם במערה. בהיותם במערה, חשבו בנות לוט, שכל העולם נחרב ורק הם נשארו, כמו בדור המבול...² - אז עם מי הן תתחתנה? כיצד יוכל העולם להמשיך להתקיים, אם אין איש בארץ שיוכל להתחתן איתן? משום כך, החליטו הבנות שאין להן בררה אלא להתחתן עם אביהן, כדי שייולדו להם ילדים ויהיה המשך לעולם.³ אולם מחשש שלוט לא יסכים איתן, הן החליטו להשקותו יין, כדי שכאשר הוא ישתכר, הוא לא ישים לב מה קורה.⁴

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

ל וַיֵּעַל לוֹט מִצְוֹעַר וַיֵּשֶׁב בְּהָר וּשְׁתֵי בָנָתָיו עִמּוֹ כִּי יָרָא כִּי הוּא פָּחַד לְשֵׁבֶת בְּצוֹעַר (שמא תיהפך אף היא בזמן קרוב) וַיֵּשֶׁב בַּמְּעָרָה הוּא וּשְׁתֵי בָנָתָיו : לֹא וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה הַגְּדוּלָּה אֶל־הַצְּעִירָה אָבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ לָבוֹא עִלֵּינוּ לְהַתְחַתֵּן אִתָּנוּ כְּדָרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ (ולא יהיה המשך לעולם!) : לֵב לָכֵה נִשְׁקָה אֶת־אָבִינוּ יַיִן וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וְנַחֲמֶיהָ מֵאֲבִינוּ זָרַע : לֵג וַתִּשְׁקֶינן אֶת־אָבִיהֶן יַיִן בַּלַּיְלָה הוּא וַתֵּבֵא הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת־אָבִיהָ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבְקוֹמָהּ : לֵד וַיְהִי מִמַּחְרָת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה הֵן־שָׁכַבְתִּי אִמְשׁ אֶת־מֹוֹל בַּלַּיְלָה אֶת־אָבִי נִשְׁקָנוּ יַיִן גַּם־הַלַּיְלָה וּבָאִי שָׁכַבְתִּי עִמּוֹ וְנַחֲמֶיהָ מֵאֲבִינוּ זָרַע : לֵה וַתִּשְׁקֶינן גַּם בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶת־אָבִיהֶן יַיִן וַתִּקַּם הַצְּעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבְקוֹמָהּ : לֹו וַתְּהַרִינן שְׁתֵי בָנוֹת־לוֹט מֵאָבִיהֶן : לֹז וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאֵב הוּא אָבִי־מוֹאֵב עַד־הַיּוֹם (עד ימי משה כשנכתב סיפור זה בתורה⁵) : לֹח וְהַצְּעִירָה גַם־הוּא יָלְדָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶן־עַמִּי הוּא אָבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם :

ג. מנגינת הכתוב

זהו הסיפור האחרון שהתורה מספרת לנו על לוט ומשפחתו. לוט, שגדל והתחנך אצל אברהם, שהגיע לארץ ביחד עם אברהם, ושהוא ומשפחתו ניצלו פעמיים בזכותו של אברהם, זכה ויצאו ממנו שני עמים גדולים - מואב ועמון - שני עמים ש'חייבים את חייהם' לאברהם אבינו. בלעדיו, הם לא היו!

1 רשב"ם, רמב"ן ועוד.

2 רש"י. והן חשבו שאף צוער נשחתה אחרי צאתם משם - עפ"י רמב"ן לפסוק ל'.

3 "...באולי, כי אמרו נעשה אנחנו המעשה הראוי לנו כי ירחם הא-לקים ונוליד זכר ונקבה ויתקיים העולם מהם כי עולם חסד יבנה ולא לחינם הצילנו ה'..." - רמב"ן לפסוק ל"ב.

4 "נשקה את אבינו יין - נכתב לשבחו של לוט, שאלמלא היה שיכור מיין, לא היה שוכב עם בנותיו." - 'דעת מקרא' לפסוק ל"ב.

5 "... וכן כל "עד היום", עד ימי הסופר שכתב את הדבר" - רשב"ם לפסוק ל"ז.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחברת:

יש משימה קטנה של "עץ משפחה".
ניתן כמובן להרחיב על שני העמים הגדולים שיצאו מבנים אלה - מואב ועמון - שאנחנו עתידים ללמוד עליהם בהמשך החומשים, ולפגוש אותם בהמשך ההיסטוריה.

הפיכת סדום

פרק יט פסוקים כג-כט

יחידה 8

"השמש יצא על הארץ ולוט בא צערה:
וה' המטיר על סדם ועל עמרה גפרית ואש מאת ה' מן השמים:" (פסוקים כג-כד)

א. מה המטיר ה' על סדום ועל עמרה?
ב. מה קרה לאנשים שגרו בסדום?
ג. מי הפכה לנציב מלח (פסוק כו)?

"ויזכר א-לקים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפלה" (פסוק כט)

ד. מי נצל מהענש של סדום?
ה. בזכות מי ה' הציל אותו?

מה אנחנו יכולים ללמוד מהספור על לוט ועל סדום?

1. בחרו משפט מתוך אלה שלפניכם.
2. קשטו אותו יפה.
3. ספרו בכמה למה בחרתם במשפט זה וזקא.

מדה כנגד מדה

הכנסת אורחים

טוב לצדיק וטוב לשכנו

כוחה של תפלה

לוט ובנותיו במערה

פרק יט פסוקים ל-לח

יחידה 9

לוט ובנותיו נולדו שני בנים, ומהם יצאו אחר כך שני עמים.
כתבו את שמותיהם.

הצעירה

לוט

הבכירה

10. שרה בבית אבימלך

פרק כ' פסוקים א'-ה'

א. הקדמה

בעקבות מהפכת סדום ועמורה, פסקו העוברים והשבים בכיכר הירדן ובמקומות הסמוכים לה¹. אברהם שם לעצמו למטרה לעשות חסד עם הזולת ולקרוא בשם ה' ולפרסם אותו, החליט לעבור למקום אחר שיש בו יותר אנשים². הנסיעה למקום חדש ולא מוכר עוררה שוב את החשש של אברהם ושרה שהם עלולים לפגוש אנשים רשעים שיחמדו את שרה ויהרגו לשם כך את בעלה - את אברהם. בהגיעם לגרר, התחזק חששם עוד יותר, כאשר אנשי המקום החלו להתעניין ולשאול על זהותה של שרה, אפילו לפני ששאלו אם יש להם מה לאכול ולשתות...³ כדי להתמודד עם המצב המסוכן, הפעילו אברהם ושרה את התחבולה הרגילה שלהם⁴, ואמרו לכל שואל שהם אח ואחות. בשמוע אבימלך ששרה היא אחותו של אברהם, הוא שלח לקחת אותה בלא לבקש רשות מאף אחד, אבל ה' עשה נס, ואבימלך, אשתו, וכל אנשיו חלו במחלה קשה שבה 'נסתמו נקביהם' - הם לא יכלו ללדת, ואף לא להתפנות!⁵ במצב הזה, אבימלך אמנם לא קרב אל שרה⁶, אבל לא הוא ולא עבדיו ידעו או הבינו מה פשר המחלה המוזרה והקטלנית שפגעה בהם... ה' התגלה אל אבימלך בחלום והסביר לו מה פשר העניין.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

א וַיֵּסַע מִשָּׁם אַבְרָהָם מֵאֲלוֹנֵי מִמְרָא (חברון) אֶרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב בֵּין-קְדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיִּגְרַר בְּגֵרָר : ב וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל (על) שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אַחֲתִי הִוא וַיִּשְׁלַח אַבְיִמֶלֶךְ מֶלֶךְ גֵּרָר וַיִּקַּח אֶת-שָׂרָה : (בעקבות לקיחת שרה, חלו מיד אבימלך וכל אנשיו⁷, אך הם עדיין לא הבינו את הקשר בין הדברים) ג וַיָּבֵא אֱ-לֹהִים אֶל-אַבְיִמֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הֲנִנָּה מִתּ עוֹמֵד לְמוֹת⁸ עַל-הָאִשָּׁה אֲשֶׁר-לָקַחְתָּ וְהִוא בְּעַלְתָּ בָּעַל נְשׂוּאָה : ד וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר אֶ-ד-נִי-י הַגֹּי הָאֵם עִם⁹ גַּם-צְדִיק לְמִרְתָּהּ הִוא צְדִיק תִּהְיֶה גַּם !? : ה הֲלֹא הִוא אָמַר-לִי אַחֲתִי הִוא וְהִיא-גַּם-הִוא אָמְרָה אָחִי הִוא בְּתָם-לְבָבִי (לא התכוונתי לחטוא) וּבְנִקְנִן כָּפִי (וגם בפועל לא עשיתי חטא) עָשִׂיתִי זֹאת : ו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-הָאֱ-לֹהִים בַּחֲלוֹם גַּם אֲנִכִּי יָדַעְתִּי כִּי בְתָם-לְבָבְךָ עָשִׂיתָ זֹאת (אבל 'ניקיון כפיים' לא היה, שהרי בפועל כן לקחת אותה בלי לבקש ולקבל רשות!¹⁰) וַאֲחֻשְׁךָ גַּם-אֲנִכִּי וְאֲנִי מִנְעַתִּי אֹתְךָ מִחֲטוֹן-לִי עַל-כֵּן לֹא-נִתְּתִיךָ לְנֶגַע אֵלֶיהָ : ז וְעַתָּה וְעַכְשֵׁי הָשֵׁב אִשְׁתְּ-הָאִישׁ כִּי-נִבְיָא הִוא (הוא יודע בנבואה שלא נגעת באשתו לרעה, והוא יסכים להתפייס) וַיִּתְּפַלֵּל בְּעֵדְךָ וַחַיָּה וְאִם-אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע כִּי-מֹת תָּמוּת אֶתְּךָ וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ : ח וַיִּשְׁלַם אַבְיִמֶלֶךְ בְּפִקְרָו וַיִּקְרָא לְכָל-עַבְדָּיו וַיִּדְבֵּר אֶת-כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירָאוּ פַּחְדוֹ הָאֲנָשִׁים מְאֹד מ-ה' :

1 עפ"י רש"י לפסוק א'

2 "וישב בין קדש ובין שור - בין שתי עיירות גדולות כדי לקרוא שם בשם ה'..." - ספורנו לפסוק א'.

3 "אכסנאי שבא לעיר - על עסקי אכילה ושתייה שואלין אותו או על עסקי אשתו שואלין אותו, אשתך היא או אחותך היא?!" - רש"י לפסוק י"א.

4 כפי שאברהם עצמו הסביר זאת אחר כך לאבימלך בפסוקים י"א-י"ג.

5 בעניין עצירת כל רחם - מפורש בפסוק י"ח, ובעניין סתימת הנקבים - עיין ברש"י לפסוק ט'.

6 כפי שמפורש בפסוק ד'.

7 כמפורש בפסוק י"ח, ועיין גם ברש"י לפסוק ט'.

8 מהמחלה הקשה.

9 'גוי' = עם (עיין אונקלוס). סביר להניח שאבימלך כבר ידע על סתימת הנקבים של אנשיו, ועכשיו בעקבות דברי ה', הוא הבין שהדבר יוביל למוותם ושזהו עונש על לקיחת שרה.

10 היחס הראשוני לאורחים כאשר שואלים על נשותיהם במקום לשאול לצורכיהם - הוא מעשה פסול. כשבאים אורחים, צריכים לשאול: "מה הם צריכים, מה אני יכול לתת להם?", ולא "מה אני יכול לקבל ולקחת מהם!" ועיין רש"י כאן.

"שומר ה' את כל אוהביו" - כמה נסים ונפלאות עשה ה' כדי להגן על שרה ואברהם אוהביו: שלח לאבימלך ולאנשיו עונש מוזר וקשה, התגלה לאבימלך בחלום ודיבר עמו, וגילה לאברהם בנבואה ששרה לא נפגעה!

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחברת:

- משימות א'-ג' עוסקות במסעו של אברהם מחברון לגרר. במפה ניתן לראות את סמיכותה של חברון לאזור כיכר הירדן, ומתוך כך יכולים התלמידים להבין את סיבת מסעו של אברהם.
- משימות ד'-ה' עוסקות בלקיחת שרה, ומאפשרות להשוות סיפור זה לסיפור הדומה עם פרעה שלקח את שרה (י"ב, ט"ו). עד כמה להעמיק בהשוואה בין הסיפורים, במציאת הדומה והשונה - נתון לשיקול הדעת של המורה.
- משימה ו' עוסקת בהשוואה בין דברי ה' לדברי אבימלך. במה הסכים ה' לדברי אבימלך, ובמה לא? מדוע?
- משימות ז'-ח' הן משימות של 'הבנת הנקרא'.
- משימות ט'-י"א באות לפתח את הנושא של 'תיקון החטא'. רפואתו של אבימלך הייתה תלויה בשני דברים: (1 שיחזיר את שרה. 2) שיפייס את אברהם ושרה, עד שאברהם יסכים להתפלל עליו. כך גם מי שמזיק את חברו או לוקח ממנו דבר - לא מספיק שהוא ישלם ויחזיר לו את הדבר, אלא עליו גם לפייס אותו ולבקש ממנו סליחה. (עפ"י מסכת בבא פרק ח' משנה ז').

יחידה 10
שְׂרָה בְּבֵית אַבְיִמֶלֶךְ
פָּרַק כ פְּסוּקִים א-ח

"וַיֵּטֵעַ מֶשֶׁם אַבְרָהָם אֲרָצָה הַנְּגִב... וַיָּגֵר בְּגֵרָר:" (פסוק א)

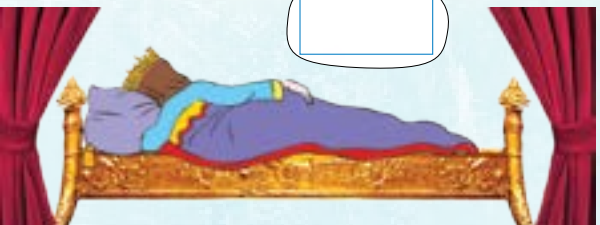
א. מהיכן נסע אברהם?
 ב. להיכן אברהם הגיע?
 ג. סמנו במפה את מסעו של אברהם.

"וַיִּשְׁלַח אַבְיִמֶלֶךְ מַלְאָךְ גֵּרָר וַיִּקַּח אֶת שְׂרָה:" (פסוק ב)

ד. האם אבימלך בקש רשות לקחת את שרה לאשה?
 ה. איזה מלך עשה מעשה דומה? (פרשת לך-לך - פרק יב פסוק טו)

"וַיָּבֵא אֶ-לְקִיָּם אֶל-אַבְיִמֶלֶךְ בַּחלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ..." (פסוק ג)

הדביקו מדבקה ובה דברי ה' לאבימלך.

מְשִׁימֵת רְשׁוּת
 א. אבימלך אמר לה:
 ה' ענה לו: "גַּם אֲנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְתֻם-לְכַבֵּד עֲשִׂיתָ זֹאת:" (פסוק ו)

סמנו בעזרת מדגשים צבעוניים את המבדל בין דברי אבימלך לבין תשובת ה'.
לְשִׁיחָה בַכְּתָה: מדוע, לדעתכם, שנה ה' מדברי אבימלך?

"וַעֲתָה הֲשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ כִּי נָבִיא הוּא וַיִּתְפַּלֵּל בְּעַדָּךְ וַחַיָּה" (פסוק ז)

ד. מיהו "האיש"?
 ת. מיהו "אשת האיש"?

"החובל בחברו (מי שפוצע את חברו), אף על פי שהוא עתה לו דמי נזק... אין נטחל לו עד שיבקש ממנו מחילה. שנאמר: ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך" (על פי פנא קמא פרק ח משנה ז)

ט. האם די בהחזרת שרה? - כן / לא
 י. מה עוד צריך לקרות כדי שאבימלך יציל?

1. שאבימלך _____
 2. ושאברהם _____

א. ילד לקח כדור של חבר בלי רשות.
כיצד יחזר בתשובה?
 מדף המדבקות - הדביקו את המדבקות החסרות בסדר הנכון.

לבקש סליחה

לתקן

להבין

11. אבימלך מחזיר את שרה

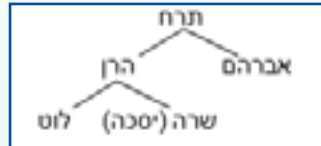
פרק כ' פסוקים ט'-י"ח

א. הקדמה

בעקבות דברי ה' אל אבימלך בחלום, קרא אבימלך לאברהם, וביקש להבין מדוע הוא ושרה הציגו את עצמם כאח ואחות. אחרי שהוא הבין שהאחריות לכל העניין חוזרת אליו, בכך שהוא ואנשי מקומו נהגו בחוסר 'יראת אלוקים' בצורה שבה הם התייחסו לאורחים, הוא מיהר להחזיר את שרה ולפייס את אברהם ואת שרה. אברהם התפייס והתפלל בעבורו אל ה', וה' קיבל את תפילתו.

תוך כדי לימוד הפסוקים, מתבררים לנו דברים נוספים:

- מאז שאברהם ושרה עזבו את חרן בציווי ה' וגלו ממקומם, הם סיכמו לנהוג כך בכל פעם שיחוו בסכנה.
- יתכן ובימיהם היו קוראים לאחיין 'אח', ולאחינית 'אחות' (מצאנו שאברהם קרא לאחינו לוט: 'אח' - 'כי אנשים אחים אנחנו'², וכן כאן קרא אברהם לאחיניתו שרה: 'אחותי').

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

ט וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מַה-עָשִׂיתָ לָנוּ וְמַה-חָטָאתָ לָךְ כִּי-הִבַּאתָ עָלַי וְעַל-מַמְלַכְתִּי חָטָאָה גְדֹלָה מְעֻשִׂים אֲשֶׁר לֹא-יַעֲשׂוּ עֲשִׂיתָ עִמָּדִי : י וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל-אַבְרָהָם מַה רָאִיתָ מִה הַסִּיבָה כִּי עָשִׂיתָ אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה לְהַגִּיד עַל שָׂרָה שֶׁהִיא אַחֹתְךָ : יא וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי (בלבי) רַק מִסָּפִיק ש- אֵין-יֵרָאֵת אֶל-לֵהִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְכִבֵּר יֵשׁ סִכְנָה ש- וְהִרְגוּנִי עַל-דְּבַר אִשְׁתִּי : יב וְגַם-אֲמַנָּה בְּאֵמַת אַחֹתִי בַת-אָבִי הִוא בַת בְּנוֹ שֶׁל אָבִי³ (מִי שֶׁנִּקְרָאת הַיּוֹם 'אַחִינֹת', נִקְרָאת בִּימֵיהֶם גַּם 'אַחֹת') אָךְ לֹא בַת-אָמִי אַךְ הִיא לֹא בַת אָמִי מִמֶּשׁ (וְלֹכֵן הִיא מוֹתֵרֶת לִי לְאִשָּׁה) וְתַהֲיֶי-לִי לְאִשָּׁה : יג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי אֶל-לֵהִים מִלְּשׁוֹן תּוֹעָה בְּדַרְךְ, "כֹּל הַגּוֹלָה מִמְּקוֹמוֹ וְאִינוּ מִיּוֹשֵׁב, קְרוִי תּוֹעָה"⁴ מִבֵּית אָבִי מִחֶרֶן וְאָמַר לָהּ זֶה חֲסִידְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֶל כָּל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נִבְּוֵא שְׁמָה אֲמַרְיֶי-לִי אַחִי הִוא : (הַסֵּבֵר הָעֵנִיין: מֵאֵז שֶׁ צִּוּוּה עַל אַבְרָהָם לַעֲזוֹב אֶת בֵּיתוֹ בְּחֶרֶן וְהָיוּ אַבְרָהָם וְשָׂרָה תּוֹעִים בְּדַרְכֵים לֹא מוֹכְרוֹת, הֵם חָשְׁשׁוּ מִרְשָׁעִים שֶׁעֲלוּלִים לְהַרְגוּ אֶת אַבְרָהָם וּלְקַחַת אֶת שָׂרָה, וְלֹכֵן הֵם סִיכְמוּ בִּינֵיהֶם שֶׁבְכֹל מָקוֹם שִׁיחֲשֹׁשׁוּ מִדְּבַר זֶה - הֵם יֹאמְרוּ, שֶׁהֵם אַח וְאַחֹת.) יד וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֶאֱן וּבָקָר וְעַבְדִים וְשִׁפְחֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם כְּדִי לְפַיֶּסוֹ וַיֵּשֶׁב לוֹ אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ : טו וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה אֶרְצִי לְפָנֶיךָ בְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ שָׁב : טז וְלִשְׂרָה אָמַר כְּדִי לְפַיֶּס גַּם אוֹתָהּ הִנֵּה נָתַתִּי אֵלַיךְ כֶּסֶף לְאַחֶיךָ לְאִבְרָהָם שֶׁאֵמַרְתָּ עָלָיו: "אֲחִי הִוא"⁵ הִנֵּה הִוא-לָךְ הַכֶּסֶף הַזֶּה נֹעֵד בְּשִׁבְלֶךָ כְּדִי לְהַכִּין לָךְ כְּסוֹת עֵינַיִם בְּגַד מְכוּבֵד הַמְכַסֶּה אֶת הַפָּנִים וְאֶת הָעֵינַיִם, שֶׁנִּהְיָו נָשִׁים נְשׂוֹאוֹת לְלִבּוֹשׁ⁶ (מֵתְנָה זֶה שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ לְשָׂרָה תִּמְנַע מֵאֲנָשִׁים לְחַשׁוֹב שֶׁהַמֶּלֶךְ הַחֲזִירָה מִשׁוֹם שֶׁהוּא מִצָּא בָּהּ פָּגָם אוֹ מִשׁוֹם שֶׁהִיא לֹא מִצָּאָה חָן בְּעֵינָיו. אֲדַרְבָּה! הֵם יִרְאוּ שֶׁהַמֶּלֶךְ מִמְּשִׁיךְ לְכַבֵּד אוֹתָהּ.) לְכֹל אֲשֶׁר אָתָּךְ כֹּל מִי שֶׁאֵתָךְ, יִרְאוּ וְיִבְיָנוּ שֶׁהַמֶּלֶךְ מְכַבֵּדךָ וְאֵת כָּל וְנִכְחַת וְגַם כֹּל הַנָּשִׁים שִׁיתוּכַחוּ אֵתָךְ וְיִטְעֲנוּ שֶׁאֵת לֹא טוֹבָה בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ, תִּשְׁכַּנְעִי אוֹתָם בְּעִזְרַת בְּגַד זֶה⁷: יז וַיִּתְּפִלֵּל אַבְרָהָם אֶל-הָאֱלֹהִים עַל אֲבִימֶלֶךְ וַיִּרְפָּא אֶל-לֵהִים אֶת-אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת-אִשְׁתּוֹ וְאִמְהָתָיו וַיִּלְדוּ : יח כִּי-עָצַר עָצַר י-ה-ו-ה בְּעַד כָּל-רַחֵם לְבַיִת אֲבִימֶלֶךְ עַל-דְּבַר שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אַבְרָהָם :

1 על פי רש"י ורשב"ם לפסוק י"ב.

2 פרק י"ג פסוק ח'.

3 שרה הייתה בת הרן בן תרח.

4 רש"י.

5 רש"י.

6 עיין 'דעת מקרא'.

7 אבימלך הבין שמעשיו עלולים לגרום לפגיעה קשה בשמה הטוב של שרה, והוא מנסה לתקן זאת ולפייס אותה - עפ"י

רש"י לפסוק ט"ז.

גדולתם של אברהם ושרה, שהסכימו לסלוח ולהתפלל על אבימלך, ולא היו נקמנים ונוטרי איבה.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחברת:

- משימה א' עוסקת בפנייתו של אבימלך לאברהם (מיומנות של ניסוח שאלה בלשונם של התלמידים).
- משימה ב' עוסקת באופן הראוי לקבלת פניהם של אורחים.
- משימה ג' עוסקת במאמציו של אבימלך לתקן את חטאו.
- כדאי להדגיש שוב שתיקון החטא ופיוס הנפגע הולכים ביחד, ואי אפשר לנקוט באחד בלי השני.
- משימה ד' עוסקת בתפילתו של אברהם על אבימלך.
- בשולי העמוד מופיעה שאלה לשיחה עם התלמידים בעניין הלקחים שלמד אבימלך (ואנחנו...!) מכל הסיפור.

הרחבות והמחשות נוספות:

- אפשר להרחיב על ערך התפילה על חולים, ובהקשר זה, להתפלל בכיתה על חולים שהתלמידים מבקשים להתפלל עליהם. אפשר גם להביא לכיתה את נוסח התפילה על החולים, כפי שהוא מודפס בסידורים.

אבימלך מחזיר את שרה

יחידה 11

פרק כ פסוקים ט-יח

"ויקח אבימלך... ויתן לאברהם..." (פסוקים יד-טז)

פרטים

אלף כסף
שרה
כל מקום
צאו ובקר

1. מה הם ארבעת הדברים שעשה אבימלך כדי לפייס את אברהם ושרה?

1. נתן לאברהם _____ ועבדים ושפחות.
2. החזיר לו את _____.
3. הרשה לו להשאיר ולגור ב _____ שירצה.
4. נתן לאברהם _____ בשביל שרה.

"ויחפול אברהם אל האל-לקים"

וירפא אל-לקים את-אבימלך ואת-אשתו ואמהתו וילדו: (פסוק יז)

1. מה לדעתכם, בקש אברהם בתפלתו?

_____

האם ה' קבל את תפלתו?

_____

צבנו את הצויר להנאתכם!

לשיחה בכיתה: מהו, לדעתכם, הדבר החשוב ביותר שלמד אבימלך מכל הסיפור?

"ויאמר אבימלך אל אברהם מה ראית כי עשית את-הדבר הזה" (פסוק י)

א. כתבו בלשונכם מה שאל אבימלך את אברהם.

_____

"ויאמר אברהם כי אמרתי רק אין יראת אל-לקים במקום הזה"

והרגוני על-דבר אשתי: (פסוק יא)

ב. רש"י: אכסנאי (אורח) שבא לעיר. על עסקי אכילה ושתיה שואליו אותו או על עסקי אשתו שואליו אותו...?

ג. כיצד מתנהגים במקום שיש יראת אל-לקים? (סמנו במדגש את התשובות הנכונות.)

חושבים: "מה אני יכול לתת לאורח?"

חושבים: "מה אני יכול לקחת מהאורח?"

שואלים: "מה אני יכול לקבל מהאורח?"

שואלים: "מה האורח צריך?"

לשיחה בכיתה: כשבים אליכם אורחים הביתה, אילו שאלות כדאי לשאל אותם?

12. הולדת יצחק

פרק כ"א פסוקים א'-ח'

א. הקדמה

אחרי שנים רבות כל כך של ציפייה, אמונה ותפילה, זכו אברהם ושרה לבן! עם לידתו, שרה שרה מעין שיר של שמחה. בגיל שמונה ימים מל אברהם את בנו, ובגיל שנתיים (כשיצחק נגמל מחלב אמו), עשה אברהם סעודה גדולה כדי להודות לה'. רש"י מציין שבסעודה זו השתתפו גדולי הדור: שם ועבר ואבימלך.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

א וַיְהִי-וַיְהִי-הָאֵת-שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר² כְּמוֹ שֶׁהוּא אָמַר וְהַבְטִיחַ³ וַיַּעַשׂ י-ה-וָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר :
ב וְתֵהָרָה וְתֵלְדִי שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן לְזִקְנִי בִימֵי זְקֻנָתוֹ לְמוֹעֵד בְּזִמְנֵי אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֲתוֹ א-לֹהִים בְּדִיּוֹק
בְּזִמְנֵי שֶׁה' אָמַר לוֹ שֶׁשָׂרָה תֵלֵד⁴ : ג וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת-שְׁם-בְּנֵוֹ הַנּוֹלָד-לוֹ אֲשֶׁר-יֵלְדָהּ-לוֹ שָׂרָה יִצְחָק⁵ :
ד וַיִּמַּל אַבְרָהָם אֶת-יִצְחָק בְּנֵוֹ בֶּן-שְׁמֹנֶת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֲתוֹ א-לֹהִים⁶ : ה וְאַבְרָהָם בֶּן-מֵאָת
שָׁנָה בְּהוֹלֵד לוֹ אֶת יִצְחָק בְּנֵוֹ : ו וַתֹּאמֶר שָׂרָה צָחֵק שְׂמַחָה עָשָׂה לִי א-לֹהִים כָּל-הַשְּׂמֵעַ יִצְחָק-
לִי יִשְׂמַח עֲלַי : ז וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל מִי חֹשֵׁב לְהַגִּיד לְאַבְרָהָם הַיְנִיקָה בָנִים שָׂרָה שְׂמַחָה תִּינִיק אִי פֶעַם בָּנִים
כִּי-יֵלְדָתִי בֶּן לְזִקְנִי וְהִנֵּה יֵלְדָתִי בֶּן בְּזִקְנָתוֹ : ח וַיִּגְדַּל הַיֵּלֵד וְהִגִּיעַ לְגִיל שְׁנַתִּים⁷ וַיִּגְמַל נְגַמַל מִחֶלֶב אִמּוֹ וַיַּעַשׂ
אַבְרָהָם מְשֵׁתָה גְדוֹלָה סְעוּדָה גְדוֹלָה בַּיּוֹם הַגְּמַל אֶת-יִצְחָק :

ג. מנגינת הכתוב

"ברוך שומר הבטחתו!" ה' הבטיח - וה' קיים.
כמו שאומרים בברכות ההפטרות: "הא-ל הנאמן, האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת וצדק..."

1 ייתכן שאברהם גם רצה לפרסם לכולם, במשתה זה, שיצחק הוא ממשיכו.
2 על פי תרגום אונקלוס ועל פי הרמב"ן. ואם נשאל: והרי אין שכחה אצל הקב"ה? - אלא שדיברה תורה כלשון בני אדם.
3 בתחילת פרשת 'וירא' (י"ח, י"ד) וכן בפרשת 'לך לך' (י"ז, ט"ו-י"ט) ועוד.
4 בפרשת 'וירא' (י"ח, י"ד): "למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן". וכן בפרשת 'לך לך' (י"ז, כ"א): "...אשר תלד לך שרה למועד הזה בשנה האחרת".
5 כמו ש'ה' ציווה לקרא לו: "... וקראת את שמו יצחק..." (י"ז, י"ט).
6 בפרשת 'לך לך' - פרק י"ז פסוק י"ב.
7 רש"י.

בחברת:

- משימה א' עוסקת בהדגשה שמדגישה התורה, שה' קיים את הבטחתו. (התלמידים נדרשים לקרוא את הפסוקים, לאתר את הפרטים העונים על השאלה ולסמן ואתם).
- משימה ב' עוסקת במספרים הקשורים ליחידת הלימוד.
- משימה ג' עוסקת בביאור "השיר" ששרה שרה.
- בצד שמאל יש משימה העוסקת במשתה שעשה אברהם. הציור מאפשר לחוות ביחד עם התלמידים את השמחה הגדולה של אברהם ושרה, ומשימת הכתיבה בתוך הציור (מיומנות ניסוח וכתיבה) מאפשרת לדבר עם התלמידים על התוכן ועל המשמעות של 'סעודת הודיה' (הודיה לה' על מה שיש, תפילה ותקווה על המשך וכו').

הרחבות והמחשות נוספות:

- ניתן לעשות "מסיבת יום הולדת" בכיתה לכבוד הולדתו של יצחק (אפשר להפתיע את התלמידים עם בלונים, כיבוד קל, כיתה מקושטת וכדומה).
- אברהם קיים את כל מה שה' ציווה אותו: עשה ברית מילה לבנו בגיל שמונה ימים, וקרא לו 'יצחק' כפי שה' ציווה אותו בפרק י"ז פסוק י"ט.
- "אלוף דפדוף" - "מי ימצא את הפרק והפסוק בחומש?":
 "מי מהתלמידים ימצא באיזה פרק ופסוק כתוב שה' הבטיח ששרה תלד בן?" (פרק יז, טז-יט. פרק יח, י)
 "מי מהתלמידים ימצא באיזה פרק ופסוק כתוב שה' ציווה לקרוא לבן הנולד 'יצחק'?" (פרק יז, יט)
 "מי מהתלמידים ימצא באיזה פרק ופסוק מוזכר הצינוי על ברית המילה?" (פרק יז, י-יד)

יחידה 12
ה'לדת יצחק
פרק כא פסוקים א-ח

ד. כתבו דברים שלדעתכם אמר אברהם במשתה.

י"עש אברהם משתה גדול ביום הגמל את-יצחק: (פסוק ח)

צבעו את הציור להנאתכם! רש"י: משתה גדול - שהיו שם גדולי הדור, שם ועבר ואבימלך.

א. שלוש פעמים בפסוקים מוזכר שה' קים את הבטחתו לאברהם ושרה מצא את שלשת המקומות, נסמנו אותם בעזרת מדגש.

פסוק ג: **וַיִּקְרָא אֲבֹרָהִם אֶת-שָׁם-בְּנוֹ...? צִיָּה ק**

ב. כשיצחק נולד, אברהם היה בן _____, ושרה היתה בת _____.
 אברהם עשה ברית מילה ליצחק בנו אחרי _____ ימים.

ג. הדביקו מדבקות ובהן פרוש דבריה של שרה.

13. גירוש ישמעאל

פרק כ"א פסוקים ט' כ"א

א. הקדמה

אחרי לידתו של יצחק, התחיל ישמעאל (שהיה בן 14 בלידתו של יצחק, ובן 16 בזמן המשתה ביום היגמל את יצחק) לערער על היותו של יצחק יורשו וממשיך דרכו של אברהם¹. ישמעאל טען שהוא הבכור והוא קודם ליצחק בכל ההבטחות של ה' לאברהם ולזרעו (גוי גדול, ארץ ישראל וכו'). ישמעאל התעלם מהעובדה שהוא רק בן השפחה ואילו יצחק הוא בן הגבירה - שרה, אשתו של אברהם. נוסף על כך, הוא לא התייחס לדברים המפורשים של ה': "ואת בריתי אקים את יצחק" (י"ז, כ"א) - את יצחק, ולא את ישמעאל. שרה, ששמה לב לדבר, הבינה שאם ישמעאל יישאר, הוא ינסה במוקדם או במאוחר לסלק את יצחק ולגרשו. היא פנתה לאברהם וטענה, שיש לגרש את ישמעאל, לפני שישמעאל יגרש את יצחק!... לאברהם היה קשה מאוד לקבל את הדברים. היה לו קשה לגרש את ישמעאל מביתו. אולם דברי שרה קיבלו חיזוק ואישור מאת ה', ואברהם עמד בניסיון וקיים את דבר ה'.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

ט וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הַגֵּר הַמֵּצְרִית (ישמעאל) אֲשֶׁר־יָלְדָה הָגֵר לְאַבְרָהָם מִצֶּחֶק מִזְלִזֵל (מזלזל ביצחק, ואומר: "אני הבכור ואני היורש העיקרי, ולא אתה!")²: י וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גֵּרְשׁ הָאִמָּה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן־הָאִמָּה הַזֹּאת עִם־בְּנֵי עַם־יִצְחָק (כי הוא עלול לקחת ממנו את זכויותיו, ואולי אף לפגוע בו)³: יא וַיֹּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אֹדֶת בְּנֹו עַל הַמַּחֲשָׁבָה עַל אֹדֶת גִּירוּשׁ יִשְׁמַעֵאל בְּנֹו⁴: יב וַיֹּאמֶר אֶל־לְהִים אֶל־אַבְרָהָם אֲלֵי־רַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנְּעֹר וְעַל־אִמְתְּךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקִלָּה הַחֲשַׁשׁ שֶׁלָּהּ הוּא חֲשַׁשׁ נִכּוֹן! כִּי בִי־יִצְחָק יִקְרָא לְךָ זֶרַע יִצְחָק בִּלְבַד יִהְיֶה הַמִּמְשִׁיךְ שֶׁלְךָ וְלֹא יִשְׁמַעֵאל: יג וְגַם אֶת־בֶּן־הָאִמָּה לְגֹוֵי לַעַם אֲשִׁימְנוּ כִּי זֶרַעְךָ הוּא בְּזָכוֹת זֶה שֶׁהוּא בֶּנְךָ (אבל העם שיצא ממנו, איננו העם שעתיד להמשיך את הברית שכרתי אתך): יד וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בְּבֹקֶר וַיִּקַּח־לֶחֶם וְחֶמֶת מַיִם סוּג שֶׁל כְּלֵי עוֹר גָּדוֹל מִלֵּא מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הָגֵר שֵׁם עַל־שִׁכְמָהּ אֶת הַלֶּחֶם וְהַמַּיִם וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיִּשְׁלַחָהּ לְמָקוֹם יֵשׁוּב אַחֵר כִּלְשֵׁהוּ⁵ וַתֵּלֶךְ וַתִּתַּע אַבְל הָגֵר אֵיבְדָה אֶת הַדֶּרֶךְ וַתַּעֲתֶה בְּמִדְבַר בְּאֵר שָׁבַע: טו וַיִּכְלֹו נִגְמְרוּ הַפַּיִם מִן־הַחֶמֶת (וישמעאל נטה למות מצמא), וַתִּשְׁלַךְ הַנִּיחָה, הַשְּׂכִיבָה אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אֶחָד הַשִּׁיחִים (בצל): טז וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנְּגַד מִמּוֹל הַרְחֵק מִמְּקוֹמוֹ שֶׁל יִשְׁמַעֵאל כְּמִטְחָוֵי קֶשֶׁת כְּמִרְחַק שַׁחַץ עַף מִקֶּשֶׁת כִּי אָמְרָהּ לַעֲצֵמָה אֶל־אַרְאֶה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנְּגַד וַתִּשְׂאֵא אֶת־קִלְיָהּ וַתִּבְנֶה: יז וַיִּשְׁמַע אֶל־לְהִים אֶת־קוֹל הַנְּעֹר (גם הוא בכּה. בכי של תפילה).⁶ יח וַיִּקְרָא מְלֶאכֶךְ אֶל־לְהִים אֶת־הָגֵר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לְּךָ הָגֵר אֶל־תִּירָאֵי אֵל תִּפְחָדֵי כִּי־שָׁמַע אֶל־לְהִים אֶת־קוֹל הַנְּעֹר בְּאֶשֶׁר הוּא־שָׁם בְּמָקוֹם בּוֹ הוּא נִמְצָא: יט קוֹמִי שָׂאֵי הַרִימִי אֶת־הַנְּעֹר וְהַחֲזִיקִי אֶת־יָדְךָ בּוֹ כִּי־לְגֹוֵי גָדוֹל אֲשִׁימְנוּ: יט וַיִּפְקַח אֶל־לְהִים אֶת־עֵינָיָהּ שֶׁתִּשֶׂם לָב וַתֵּרָא בְּאֵר מַיִם שֶׁהֵייתָה שָׁם כִּבֵּר מִקּוֹדֶם, אֲךָ הִיא לֹא שָׁמָה לָב אֵלֶיהָ (אולי היא הייתה במקום נסתר) וַתֵּלֶךְ וַתִּמְלֵא אֶת־הַחֶמֶת מַיִם וַתִּשְׁקֵן אֶת־הַנְּעֹר: כ וַיְהִי אֶל־לְהִים אֶת־הַנְּעֹר וַיִּגְדַּל וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַר וַיְהִי רֵבָה קִשְׁתָּהּ מוֹמַחָה בְּלִירוֹת חֲצִים בְּקֶשֶׁת: כא וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַר פָּאֲרָן וַתִּקַּח־לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאַרְצָן מִצְרַיִם:

1 על פי רש"י לפסוק י': "עם בני וגו' - מתשובת שרה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני, אתה למד, שהיה מריב עם יצחק על הירושה, ואומר אני בכור ונוטל פי שניים וכו'..." ועיין גם ברמב"ן.
2 על פי המדרש, ישמעאל גם ניסה לפגוע ביצחק פיזית - עיין רש"י לפסוק י'.
3 משל למה הדבר דומה? - לאורח בבית. כל עוד האורח יודע שהוא 'אורח' ושבועל הבית הוא 'בעל הבית', נוהגים בו כבוד ונותנים לו כל מה שהוא צריך. אבל אם האורח מתחיל להתנהג כאילו שהוא בעל הבית - לוקח דברים בלי רשות, אומר לבעל הבית מה לעשות, מונע מבעל הבית מלהשתמש ברכושו וכדומה - מיד מרחיקים את "האורח" הזה!...
4 בכל זאת הוא בנו, ואברהם קיווה שיצליח להחזירו בתשובה.
5 אבן עזרא אומר שאברהם גר באותה שעה בגרר ושהוא שלח אותה לבאר שבע.
6 הפסוק מציין שה' שמע את קול הנער דווקא, למרות שגם הגר בכתה! - "מכאן שיפה תפילת החולה מתפילת אחרים עליו, והיא קודמת להתקבל" (רש"י לפסוק י"ז).
7 עפ"י ספורנו והפירוש הראשון ברד"ק.

יצחק היה בנם של אברהם ושרה, וה' קבע שהוא בנו ממשיכו של אברהם, ולא ישמעאל. ישמעאל היה בן השפחה. אם ישמעאל היה מבין את זה ולא היה מקנא ביצחק ומזלזל בו ומנסה לפגוע בו ולדחוק את רגליו - היה נמנע ממנו סבל רב, והוא היה זוכה להישאר בביתם של אברהם ושרה (כדברי המשנה בפרקי אבות בפרק ו', משנה ו': "המכיר את מקומו והשמח בחלקו").

זלזולו של ישמעאל ביצחק מזכיר מאוד את זלזולה של אמו הגר בשרה - פרשת 'לך לך' פרק ט"ז.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחוברת:

- משימות א'-ב' עוסקות בישמעאל הרואה ביצחק איום על מעמדו, ובסכנה הצפויה משום כך ליצחק.
- משימות ג'-ד' עוסקות בדרישתה של שרה לגרש את ישמעאל.
- משימה ה' עוסקת בדבר ה' אל אברהם.
- המדבקות בצד שמאל ומשימה ו' באות להדגיש שאברהם צייד את הגר באוכל ומים שהספיקו עד שתגיע למקום יישוב אולם היא תעתה במדבר עד שאזלו המים.
- משימה ז' עוסקת בשמיעת קולו (ותפילתו) של ישמעאל (למרות שגם הגר בכתה והתפללה). המשימה והציור מאפשרים לפתח את הרעיון שמביא רש"י לפסוק י"ז: "מכאן שיפה תפילת החולה מתפילת אחרים עליו, והיא קודמת להתקבל".
- במשימה ח' יוסיפו התלמידים לציור את הבאר שנגלתה לעיניה של הגר.

הרחבות והמחשות נוספות:

- ניתן להציג את המשל המובא בהערה 3, בעניין 'אורח' המתנהג כ'בעל הבית'.
- ניתן להרחיב על מעלת נבואתה של שרה, על פי רש"י לפסוק י"ב: "שמע בקולה - למדנו שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות".

גרוש ישמעאל
פרק כא פסוקים ט-כא
יחידה 13

וַיִּשְׁכֶם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר וַיִּקַּח לֶחֶם וְחֲמַת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל הַגֵּר... (פסוק יז)

חמת מים   לחם

הדביקו מדבקות של לחם וחמת מים.

השלימו את פרושי המלים.

1. "וַתֵּלֶךְ וַתִּתֵּעַ = _____ בְּמִדְבַר בְּאֵר שָׁבַע:"

"וַיִּקְלוּ = _____ הַמַּיִם מִן הַחֲמַת"

"וַתִּשְׁלַח = _____ אֶת־הַלֵּיד תַּחַת אַחַד הַשִּׁיחִים:"

מְסִילֵן   נגמרו   שמה   חפשה את הדרך

וַיִּשְׁמַע אֶל־לִקְיָם אֶת־קוֹל הַנְּעֹר...
וַיִּפְקַח אֶל־לִקְיָם אֶת־עֵינָיָה וַתֵּרָא בְּאֵר מַיִם... (פסוקים יז-יט)

1. את הקול של מי שמע ה'?

2. הוסיפו לציור את באר המים שהוראה ה' להגיד.

וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הַגֵּר הַמְצִירִית... מְצַחֵק: (פסוק ט)

א. מי הוא "בן הגר המצירית"?

ב. השלימו את המלים החסרות.

ה' אמר שבנם של אברהם ושרה הוא _____ יָהִי הַיֹּרֵשׁ וְהַמְשִׁיךְ.
ולא ישמעאל, שהיה בנה של ה' _____!
אבל ישמעאל טען שהוא הבן ה' _____.
ולכן מניע לו להיות ה' _____ וְהַמְשִׁיךְ שֶׁל אַבְרָהָם.
ישמעאל התחיל _____ ביצחק.

ג. מה בקשה שרה מאברהם?

ד. האם אברהם הסכים מיד?

וַיִּאמְרוּ אֶל־לִקְיָם אֶל־אַבְרָהָם אַל־יָרַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנְּעֹר וְעַל־אִמְתֶּךָ
כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ כִּי בְיַצְחָק יִקְרָא לָהּ יָרַע: (פסוק יב)

ה. מה אמר ה' לאברהם לעשות?

14. הברית בין אברהם לבין אבימלך

פרק כ"א פסוקים כ"ב-ל"ד

א. הקדמה

בעקבות הניסים שאירעו לאברהם - גר בשכנות לסדום ולא נפגע, אשתו שרה ניצלה מאבימלך בצורה ניסית, נולד לו ולאשתו בן בעת זקנותם¹, וכו' - הבין אבימלך, שאברהם הוא כנראה אדם מיוחד שא-לקים שומר עליו ועוזר לו בכל. אבימלך החליט שכדאי לו להיות בן-ברית של אברהם ועל כן הוא הלך אליו ביחד עם שר צבאו, ופנה אליו בבקשה שיכרות איתם ברית שיהיה בתוקף לא רק בחייו אלא גם בחיי בנו ונכדו. אבימלך הציג את הבקשה כצפייה מאברהם להכיר לו טובה על מעשה החסד שהוא הרשה לו לשבת בארצו בכל מקום שהוא יבחר. אברהם אמנם הסכים לכרות ברית אך הוא הוכיח את אבימלך על כך שבפועל עבדי אבימלך אינם מתייחסים אליו כראוי ואף גזלו ממנו באר מים שהוא חפר! במעמד כריתת הברית נתן אברהם לאבימלך שני דברים:

1. צאן ובקר כהוקרה על הרשות לגור בכל מקום שהוא יבחר.²

2. שבע כבשות נוספות כמעשה המעיד שאת הבאר המדוברת אכן אברהם חפר ושארף אחד לא יערער על כך.

היכן התרחש כל האירוע? - ארץ פלישתים השתרעה על פני שטח נרחב, מחוף הים ועיר הממלכה גרר ועד מרכז הנגב.³ לאחר שאברהם שהה זמן מה בגרר הוא התרחק לכיוון מרכז הנגב, חפר באר והתיישב שם (זוהי הבאר שעבדי אבימלך גזלו מאברהם). כשאבימלך החליט לכרות ברית עם אברהם הוא הלך אליו⁴ למקום מושבו ליד הבאר. בעקבות כריתת הברית קיבל המקום את השם 'באר שבע' על שם השבועה שהם נשבעו שם. אבימלך חזר לעיר הממלכה של ארץ פלישתים - לגרר, ואברהם נשאר לגור בבאר שבע שבארץ פלישתים.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

כב ויהי בעת ההוא אחרי לידתו של יצחק⁵ ויאמר אבימלך ופיכל שר-צבאו אל-אברהם לאמר אנחנו רואים ש- א-להים עמך שומר עליך ועוזר לך בכל אשר-אתה עשה: כג ועתה עכשיו השבעה לי בא-להים הנה כאן אם-תשקר השבע שלא תלחם, תפגע, תשקר וכדומה לי ולניני ולבני ולנכדי כחסד כמו החסד אשר-עשיתי עמך שהרשיתי לך לשבת ולגור בכל מקום שתבחר⁷ תעשה עמדי ועם-הארץ ועם יושבי הארץ אשר-גרתה בה: כד ויאמר אברהם אנכי אשבע: כה והוכח אברהם את-אבימלך אברהם אמנם הסכים להישבע אך לפני כן הייתה לו טענה כלפי אבימלך על-אדות באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך מתברר שעבדי אבימלך לא התייחסו אל אברהם על פי מידת החסד שאבימלך הציג! : כו ויאמר אבימלך לא ידעתי מי עשה את-הדבר הזה וגם-אתה לא-הגדת לי וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום: כז ויקח אברהם צאן ובקר ויתן לאבימלך: תמורת הזכות לשבת בכל מקום בארצו ויכרתו שניהם ברית: כח ויצב העמיד אברהם את-שבע כבשת הצאן שבע כבשות נוספות לבדה⁸ בנפרד מהצאן והבקר שהוא נתן לאבימלך קודם: כט ויאמר אבימלך אל-אברהם מה הנה שבע כבשת האלה אשר הצבת לבדנה: ל ויאמר אברהם כי את-שבע כבשת האלה תקח מידי בעבור תהיה לי לעדה בכך שאתה לוקח אותם מידי אתה מאשר ומעיד כי חפרתי את-הבאר הזאת: לא על-כן קרא למקום ההוא באר שבע כי שם נשבעו שניהם על שם השבועה שהם נשבעו שם: לב ויכרתו ברית בבאר שבע ויקם אבימלך ופיכל שר-צבאו וישבו אל-ארץ פלשתים (אל מרכז הממלכה של ארץ פלישתים - אל גרר): לג ויטע אברהם אשל סוג של עץ בבאר

1 ועיין עוד ברש"י כאן.

2 דעת מקרא.

3 עיין רמב"ן לפסוק ל"ב.

4 יש בכך כדי להעיד על כבוד המלכים לה זכה אברהם, שהמלך טרח ובא אליו במקום לשלוח שליח לקרוא לו!

5 רשב"ם.

6 תרגום אונקלוס.

7 כמו שכתוב לעיל בפרק כ' פסוק ט"ו: "הנה ארצי לפניך, בטוב בעיניך שב".

8 רש"י מביא שתי דעות - של רב ושל שמואל: "חד אמר פרדס להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה. וחד אמר פונדק

לאכסניה ובו כל מיני פירות."

שֶׁבַע וְיִקְרָא שְׁם בְּשֵׁם י-ה-ו-ה פרסם ולימד את כולם⁹ שה' הוא אֱ-ל-עֹלָם: לַד ויגַר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים¹⁰ יָמִים רַבִּים שְׁנִים רַבּוֹת¹¹:

ג. מנגינת הכתוב

אברהם התפרסם בין גויי הארץ כאדם צדיק וקדוש שה' עמו בכל אשר הוא עושה. מלכים היו באים אליו ומבקשים להיות בקשרים טובים אתו. אברהם מצדו המשיך בבאר שבע בפעילותו להכניס אורחים ולפרסם את שם ה' בעולם.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחברת:

- משימה א' נועדה לפתח עם התלמידים חשיבה, שיחה וכתובה בעניין יחסו של אבימלך לאברהם.
- משימות ב-ג עוסקות בבקשת אבימלך לזנות ובהסכמתו של אברהם לבקשה.
- משימות ד-ה עוסקות בטענתו של אברהם "על אודות באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך", ובתגובתו של אבימלך לטענה. הפעילות מאפשרת לפתח שיחה בכיתה בשאלה האם המלך אחראי למה שהעבדים שלו עושים? (זאת הפעם השנייה שאבימלך מגיב לטענות כלפיו בסגנון של "לא ידעתי"...) - גם אחרי לקיחתה של שרה טען אבימלך שהוא "לא ידע" שהיא נשואה.)
- בעמוד השמאלי יש:
  1. ציור הממחיש את מעמד כריתת הברית בין אבימלך לאברהם, נתינת הצאן והבקר ואח"כ נתינת 7 כבשות לעדות על בעלותו של אברהם על הבאר.
  2. פעילות המקשרת את השם "באר שבע" למילה "נשבעו".
  3. מפת הארץ לזיהוי מיקומם של גרר ובאר שבע.
- בסוף העמוד יש ציור נוסף שבעזרתו ניתן להמחיש את פעילותו של אברהם בבאר שבע. התלמידים יציירו את עץ האשל שנטע אברהם על מנת להושיב בצלו אורחים (ולדעה שזהו עץ פרי, ייעד אברהם את הפירות לאורחים), ושם לימדם על ה' שהוא א-ל העולם. יש שדרשו את עץ האשל כראשי תיבות: אכילה, שתייה, לינה - שנתן אברהם לאורחים.

ונם את אלה תקח לסימן שהבאר הזאת שלי"א
אלה בשבילך"
...! ויכרתו שניהם ברית: (פסוק כז)

הברית בין אברהם לבין אבימלך
פְּרָק כֹּא פְּסוּקִים כֹּב-לַד

יחידה 14

"וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפְיִלְשֹׁר צְבָאוֹ אֵל אַבְרָהָם לֵאמֹר אֲ-לֵקִים עִמָּךְ כֹּל אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה:" (פסוק כב)

א. מה הביע אבימלך ופילשור?

ב. לשיחה בכתבה: מה, לדעתכם, גרם להם להבין זאת?

ג. מה בקישו אבימלך ופילשור מאברהם? (הקיפו את התשובה הנכונה).

א. שיתרוקן מים.
ב. שהוא יתן הפלך שלהם.
ג. שישבע שהוא יתן אתם בשלום.

ד. האם אברהם הסכים? (פסוק כד) - כן / לא

"והוכח אברהם את-אבימלך על-אדות _____ אשר גזלו עבדי אבימלך:" (פסוק כה)

ה. אברהם שאל את אבימלך: "למה העבדים שלך _____ את באר המים שחפרתי?"
ו. אבימלך ענה לאברהם ואמר (השלימו את המילים החסרות על פי פסוק כז):

"וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ: _____ יְדַעְתִּי מִי עֹשֶׂה אֶת-הַדְּבָר הַזֶּה וְגַם-אֵתָּה _____ הַגִּזְתָּ לִּי וְגַם אֲנִי _____ שְׁמַעְתִּי בְלִתי הַיּוֹם:"

ז. לשיחה בכתבה: האם, לדעתכם, אבימלך אחראי למה שהעבדים שלו עושים?

שכם
חברון
גרר
באר שבע

"על-כן קרא למקום ההוא כי שם נשבעו שניהם:"
(פסוק לא)

"ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' א-ל עולם:" (פסוק לג)

א. ציור את עץ האשל ליד הבאר.
ב. מדוע לדעתכם נטע אברהם עץ אשל?

27

9 "על ידי אותו אשל נקרא שמו של הקב"ה א-לוה לכל העולם. לאחר שאוכלים ושותים אמר להם: ברכו למי שאכלתם משלו. סבורים אתם שמשלי אכלתם? מִשָּׁל מִי שֶׁאִמְרוּ וְהִיא הָעוֹלָם אֲכַלְתֶּם!" - רש"י.

10 בגרר ובבאר שבע.

11 רש"י עושה את החשבון שממנו עולה, שאברהם ישב בארץ פלשתים (בגרר ובבאר שבע) 26 שנים.

15. עקדת יצחק - חלק א'

פרק כ"ב פסוקים א'-י"ב

הקדמה כללית

פרק זה עוסק בניסיון הקשה ביותר שה' ניסה את אברהם: הצייוו להעלות את יצחק בנו לעולה. ציווי זה העמיד את אברהם בניסיון גדול: "איך אני יכול לעקוד את בני?!". "למה ה' אומר לי לעשות דבר שכזה?!" ונוסף על כך, מה יהיה עם ההבטחה "כי ביצחק יקרא לך זרע"?! כיצד תתקיים הבטחה זו של ה'?

התשובה לכל השאלות הללו היא אחת: אם ה' ציווה - אני מאמין בו ומקיים. נקודה. מחשבתו של ה' גדולה משלי! אני סמוך ובטוח שדברו אמת ונכון, גם אם זהו דבר שאינני מצליח בשום פנים ואופן לראות בו איזה דבר טוב. כשאני מאמין, אני מאמין שגם אם אני לא רואה ומבין, ה' כן רואה ומבין, ואני הולך אחריו.

חשוב להדגיש, שהוראת הפרק לילדים הצעירים מחייבת זהירות. המחשת יתר של הפרטים בסיפור והפרזה בתיאור הרגשות והמחשבות של אברהם ויצחק, עלולות להוביל חלק מהילדים למחשבות מיותרות ומפחידות.

הערות נוספות:

- חשוב מאוד לסיים את עיקר הסיפור בשיעור אחד, ולא לעצור "באמצע המתח"... רצוי להקפיד שאף תלמיד לא יצא מהכיתה לפני שלומדים שהמלאך אמר לאברהם: "אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה..."! כדאי לתכנן מראש ללמד את הפרק בשיעור שיש בו מספיק זמן (שיעור כפול?) ושלא צפויות בו הפרעות חיצוניות. אפשר גם ללמד את עיקרי הסיפור מתחילתו ועד סופו, ורק אחר כך לחזור וללמד אותו שוב עם כל הפרטים.
- רצוי ללמד את הסיפור בפשטות כפי שהוא כתוב בתורה. אין צורך בהמחשות מיותרות, כגון כיצד בדיוק נראית 'מאכלת', או שאלות מיותרות כמו: "מי יודע איך שוחטים?"...

א. הקדמה

זמן רב לאחר לידתו של יצחק¹, ניסה ה' את אברהם בניסיון קשה ביותר. ה' ציווה על אברהם לקחת את בנו יצחק, ללכת אתו אל ארץ המוריה, לבנות שם מזבח ולהעלות אותו עליו כקרבן. אברהם הזדרז לקיים את רצון ה' באהבה גדולה, ומתוך אמונה שכל מה שה' עושה ואומר - הכול לטובה! אחרי שאברהם בנה כבר מזבח והעלה עליו את יצחק, קרא אליו מלאך ה' מן השמים ואמר לו שה' לא רוצה שהוא ממש יקריב את יצחק לקרבן, אלא רק שיעלה אותו על המזבח כמו קרבן ואחר כך יוריד אותו! המלאך הוסיף ואמר שרצונו של אברהם לקיים את כל מה שה' ציווה אותו מעידה על יראת השמים שלו.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

א וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אַחֲרֵי כֵּל מָה שֶׁמִּסּוּפֵר קוּדֵם וְהָאֵל-לֵהִים נִסָּה אֶת-אַבְרָהָם³ וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנִי⁴ : ב וַיֹּאמֶר קַח-נָא אֶת-בְּנֶךָ אֶת-יִצְחָק הַיְחִיד וְהֵעֵלֵהוּ עִלְיָהּ וְהַקְרִב אֶת-יִצְחָק וְלֹךְ-לְךָ אֶל-אַרְצַי הַמֹּרִיָּה וְהֵעֵלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה וְהֵעֵלֵהוּ כִּמוֹ קֶרֶבֶן עוֹלָה עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֵלָיךְ : ג וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם בְּבִקְרֵי קָם מוֹקֵדִים בְּבֹקֶר, הַזְדַּרְזוּ לְקִיִּים אֶת מִצְוֹת ה' וַיַּחְבֹּשׁ אֶת-חַמּוּרוֹ קֶשֶׁר אֶת חַמּוּרוֹ (הַאֹכֶף, הַמּוֹשְׁכוֹת וכו')⁵ וַיִּקַּח אֶת-שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ⁶ וְאֶת יִצְחָק בְּנֵוֹ וַיִּבְקַע חֵתֶךָ עֲצֵי עֹלָה עֲבוּר קֶרֶבֶן עוֹלָה וַיִּקֶּם וַיֵּלֶךְ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אָמַר-לוֹ הָאֵל-לֵהִים : ד בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיֵּשֶׂא אַבְרָהָם אֶת-עֵינָיו וַיִּרְא אֶת-הַמָּקוֹם מֵרֶחֶק (כִּיצַד הוּא יָדַע שֶׁזֶהוּ הַמָּקוֹם? - רֵאה עֲנֵן קֶשֶׁר עַל הַהַר): ה וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל-נְעָרָיו שְׁלִיחוּ אֹתָם שְׁבוּ-לָכֶם פֹּה עִם-הַחַמּוּר וְאֲנִי וְהַנֶּעֶר וַיִּצְחָק נִלְכָה עַד-כֹּה עַד מָקוֹם קָרֹב וְנִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ וְנִשְׁוֹבָה אֵלֵיכֶם : ו וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת-עֲצֵי הָעֹלָה וַיִּשֶׂם עַל-יִצְחָק בְּנֵוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת-הָאֵשׁ⁸ וְאֶת-הַמַּאֲכָלֹת הַסִּכּוּן וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו :

- 1 לפי רש"י, יצחק היה בן 37 בזמן העקדה (עיין רש"י לפרק כ"ב, י"ט, וכן לפרק כ"ג, ב).
- 2 עיין ברש"י לפסוק י"ב: "לא אמרתי לך שחטתהו אלא העלהו. אסקתיה - אחתיה."
- 3 ה' מנסה לפעמים את האדם, כדי לבדוק אם הוא מאמין בו וכדי לתת לו שכר על עמידתו בניסיון.
- 4 רש"י: "כך היא עניינתם של חסידים, לשון ענווה הוא ולשון זימון."
- 5 רש"י: "הוא בעצמו ולא ציווה לאחד מעבדיו, שהאבהה מקלקלת את השורה."
- 6 כדי שילוו אותם בדרך הארוכה (ועיין עוד ברש"י לפסוק ג').
- 7 רש"י. הענן היה כאילו "קשור" למקום ולא זז כשאר העננים. היה זה רמז לשכינה השורה במקום ומסמנת אותו.
- 8 ייתכן שהכוונה היא לכלי עם גחלים עוממות להבערת אש.

ז וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי הֲנִנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הֲנֵה הָאִשׁ וְהָעֵצִים וְאִיהָ וַאִיפֹה הַשָּׂה לְעֵלָה : ח וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל-לְהִים יִרְאֵה-לּוֹ יִרְאֵה וַיַּחֲלִיט וַיִּגִּיד לָנוּ מִהוּ הַשָּׂה לְעֵלָה בְנִי (כאן לימד אברהם את יצחק (ואותנו), שה' רק ה' הוא הקובע מהו הקרבן הרצוי, ושמה שה' מחליט, זהו הקרבן. כאשר הבין יצחק שהוא הקרבן (אולי הוא הבין זאת עכשיו ואולי מאוחר יותר), הוא הבין שזהו רצון ה') וַיִּלְכְּוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו : ט וַיָּבֹאוּ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר-לּוֹ הָאֱלֹהִים וַיָּבִן שֵׁם אַבְרָהָם אֶת-הַמְּזִבַּח וַיַּעֲרֹךְ סִידֵר אֶת-הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת-יִצְחָק בְּנֹו קָשָׁר אֶת יָדָיו וְרַגְלָיו וַיִּשָּׂם אֶת-הַמְּזִבַּח מִמַּעַל לְעֵצִים : י וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת-יָדָיו וַיִּקַּח אֶת-הַמְּאֹכֶלֶת לְשֹׁחַט אֶת-בְּנֹו : יא וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלֵּאדָּה י-ה-ו-ה מִן-הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנִנִי : יב וַיֹּאמֶר אֶל-תְּשַׁלַּח יָדְךָ אֶל-הַנֶּזֶר וְאַל-תַּעַשׂ לּוֹ מְאוּמָה אֵל תַּעֲשֵׂה לוֹ כְּלוּם כִּי עֵתָה עֲכָשִׁי יָדְעֵתִי כִּי-יִרְאֵה אֶל-לְהִים אֶתָּה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ לֹא מִנַּעַת אֶת-בְּנֵךְ אֶת-יַחֲדָדְךָ מִמֶּנִּי - עֲמַדַת בְּנִיסִיון! :

ג. מנגינת הכתוב

מהסיפור של עקדת יצחק אנחנו לומדים מהי מסירות נפש לקיים את רצון ה'. במשך ההיסטוריה, יהודים רבים מסרו את נפשם למות על קידוש ה'! את מסירות הנפש הזאת למדנו וירשנו מאבותינו אברהם ויצחק ע"ה.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחבורת:

- **משימות א'-ב'** מאפשרות לעסוק באמירתו של אברהם: "הנני!" - "הנני מוכן לעשות כל מה שתאמר לי!", כדברי רש"י: "כך היא ענייתם של חסידים, לשון ענווה הוא ולשון זימון."
- **משימה ג'** עוסקת במידת הזריזות של אברהם לקיים את מצוות ה', והיא מאפשרת להרחיב את הנושא לעולמם של הילדים: "איך אנחנו מזדרזים לקיים מצוות?"
- **לפני משימה ד'**, ניתן לפתוח בשאלה: כתוב: "וירא את המקום מרחוק" - כיצד ידע אברהם שזהו המקום? רש"י מסביר "שראה ענן קשור על ההר" - כל העננים זזים עם הרוח, וענן זה נשאר על ההר. ניתן להרחיב על כך ששכינתו של ה' מתגלית פעמים רבות בענן (כמו בעמוד הענן במדבר, בהר סיני, במשכן, במקדש שלמה וכו').
- **משימות ה', ו', ז'** עוסקות בעיון בפסוקים ובהבנתם, והן נועדו לחזור עם התלמידים על מהלך הסיפור עד לשיא, שבו התגלה המלאך ובישר לאברהם שהוא כבר עמד בניסיון.
- **משימה ח'** באה להדגיש ולהמחיש את רגע השיא שבו מלאך ה' מכריז בשם ה': "עתה ידעתי כי ירא א-לקים אתה!"

יחידה 15
עקדת יצחק - חלק א
פרק כב פסוקים א-יב

1. "... וילכו שניהם יחדו" (פסוק ו)

א. למי הכונה במילה "שניהם"?

ב. הדביקו מדבקות מתאימות.

2. "ויבאו אל-המקום אשר אמר-לו ה-לקים" ויבן שם אברהם את-ה- ויערף את-ה- (פסוק ט)

א. השלימו את המלים החסרות בעזרת הפרמילון.

ב. "ויקרא אליו מלאך ה' מן-השמים ויאמר ויאמר ויאמר -תשלח ידך אל-הנער ואל-תעש לו כיון עתה ידעתי כי-א-לקים אתה" (פסוקים יא-יב)

סקריפט: אברהם, הנני אברהם, מאומה אל ירא

ה. קראו בסקהלה ובקול גדול את דברי המלאך אל אברהם: "עתה ידעתי כי ירא א-לקים אתה!"

3. "... והא-לקים נסה את אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני" (פסוק א)

א. ה' קרא אל אברהם ואמר: "..."

ב. אברהם הגיב לקריאתו של ה' ב**מלה אחת**. כתבו את המלה הזאת באותיות גדולות: "..."

לשיחה בכתה: מה משמעות המשובה "הנני"?

4. "וישם אברהם בבקר ויחבש את-חמורו..." (פסוק ג)

א. כיצד חזרדו אברהם למצור? (מקומו את התשובות הנכונות).

ב. קם מקדם / קם סאתר

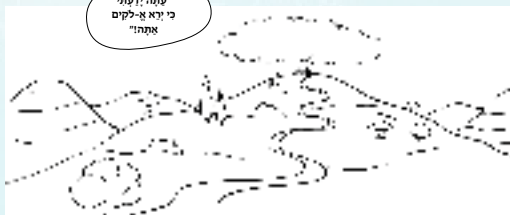
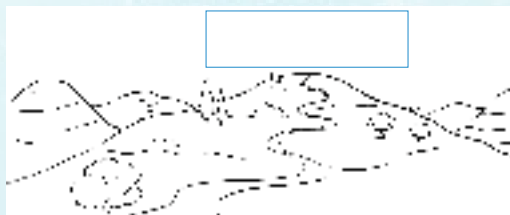
אמר לעבדיו לחבש את החמור / חבש את החמור בעצמו

5. "ביום השלישי וישא אברהם את-עיניו וירא את-המקום מרחוק" (פסוק ד)

לשיחה בכתה: כיצד נדע אברהם שזהו המקום?

א. רש"י: "ראה ענן קשור על ההר."

ב. סדר המדבקות - הדביקו ציור של ענן מעל ההר.

29
28

16. עקדת יצחק - חלק ב' פרק כ"ב פסוקים י"ג-י"ט

א. הקדמה

המזבח והעצים היו מוכנים, וגם האש והמאכלת היו מוכנים, אך אז התברר שיצחק הוא לא הקרבן...
חזרה למקומה שאלתו של יצחק: "...ואיה השה לעולה?"

כשראה אברהם את האיל שנתפס בסבך בקרניו, הוא הבין שה' זימן לו את האיל כדי להקריבו לקורבן. בשעה זו התבררה תשובתו לבנו: "א-לקים יראה לו השה לעולה!" - ה' הוא זה שיחליט מהו הקרבן! ה' זימן לשם כך את האיל ואברהם לקח אותו והקריבו לה' באהבה גדולה.

בשעת התרוממות זאת, קרא אברהם את שם המקום "ה' יראה", מתוך תפילה לה' שיהיה מקום זה מקום תפילה וגילוי שכינה לבאים להתפלל שם. ואכן הר זה הפך בהמשך ל"הר הבית", והמקום נהיה "מקום המקדש!"

מיד לאחר מכן, התגלה המלאך אל אברהם שנית מן השמים ובישר לו שבזכות כך שהוא לא חשך מאת ה' את זרעו, מברך ה' אותו ואת זרעו.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

יג וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה-אֵיל כֶּבֶשׂ בּוֹגֵר אַחֲרָי אַחֲרֵי שֶׁהוּא נֹאחֲזוּ בַּסֶּבֶךְ בְּקֶרְנָיו שֶׁנִּתְפָּסוּ קֶרְנָיו בַּסֶּבֶךְ הַעֲנָפִים שֶׁל עֵץ אִו שִׁיחַ שֶׁהִיָּה שֵׁם¹ וַיִּלֶּךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת-הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ² : יד וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא י-ה-ו-ה וַיִּרְאֶה (מִשְׁמַעוֹת שֵׁם הַמָּקוֹם: תְּפִילָה שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁה' יִרְאֶה וַיִּבְחַר אֶת הַמָּקוֹם הַזֶּה לְהִשְׁרָאת הַשְּׂכִינָה וְלִמְקוֹם תְּפִילָה וְעִבּוֹדַת קֶרְבָּנוֹת) אֲשֶׁר יֵאמֹר הַיּוֹם וְכך אֹמְרִים עַל מָקוֹם זֶה עַד הַיּוֹם: בְּהַר י-ה-ו-ה יִרְאֶה שֶׁזֶהוּ הַר ה' שֶׁבּו נִרְאִית שְׂכִינָתוֹ אֶל הַבָּאִים לְשֵׁם הַתְּפִלָּה³: טו וַיִּקְרָא מְלֶאכֶךְ י-ה-ו-ה אֶל-אַבְרָהָם שְׁנֵית מִן-הַשָּׁמַיִם (כְּדִי לְבַשֵּׁר לוֹ עַל הַשֶּׁכֶר שֶׁהוּא מִקְבֵּל עַל עֲמִידָתוֹ בְּנִיסְיוֹן) : טז וַיֵּאמֶר בִּי בְשֵׁמִי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם י-ה-ו-ה אִמְרָה לִי כִּי יֵעַן בְּזָכוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-הַדְּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׁכְתָּ לֹא מִנְעַת מִמֶּנִּי אֶת-בְּנֵיךָ אֶת-יְחִידֶךָ : יז כִּי-בָרַךְ אַבְרָהָם וְהִרְבָּה אַרְבֵּה אֶת-זֶרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכִחֹל אֲשֶׁר עַל-שֵׁפֶת הַיָּם וַיִּרְשׁ וַיִּכְבוֹשׁ זֶרְעֶךָ אֶת שְׁעַר אֵיבָיו אֶת עֵרֵי אוֹיְבָיו: יח וְהִתְבָּרְכוּ בְּזֶרְעֶךָ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ לְקֶבֶעַ בְּעַקְבוֹת, בְּזָכוֹת אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקִלִּי: יט וַיֵּשֶׁב וַיִּחְזֹר אַבְרָהָם אֶל-נַעֲרָיו וַיִּקְמוּ וַיִּלְכוּ יַחְדָּו אֶל-בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בְּבְאֵר שָׁבַע :

ג. מנגינת הכתוב

עמידה בניסיון מזכה את האדם בשכר גדול מאת ה'. וכגודל הניסיון - כך גודל השכר!

1 כך מבאר אבן עזרא. ועל פי רש"י, המילה "אחר" משמעה היא שאברהם ראה את האיל מיד אחרי דברי המלאך שלא ישלח ידו אל הנער, ומתוך כך הוא הבין שזהו איל שה' זימן לו כדי שיקריבו. ושני הפירושים אינם סותרים זה את זה.
2 כאן מתברר מה שאמר אברהם ליצחק בדרכו לעקדה: "א-לקים יראה לו השה לעולה" - שה' הוא זה שמחליט את מה להקריב לו כקרבן.
3 זהו הזמן להדגיש ולהבהיר לתלמידים שהמקום הזה הוא הר המוריה, הר הבית - הנמצא ממש מאחורי הכותל המערבי.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחברת:

- משימות א'-ב' עוסקות בהקרבת האיל.
- משימות ג'-ד' עוסקות בשופר ובמצוות התקיעה בשופר בראש השנה. כדאי לדבר עם התלמידים על המשמעות של תקיעת השופר, המזכיר את זכותו של אברהם בעקדת יצחק, ועל בקשתו מה' שישמע תפילותינו בזכות כך שאברהם שמע בקול ה', בניסיון קשה זה.
- משימה ה' עוסקת בשם שנתן אברהם למקום. המשימה והציור מאפשרים להמחיש לתלמידים את העובדה שמקום העקדה הוא המקום שבו נבנה מאוחר יותר בית המקדש.
- המשימה בצד שמאל עוסקת בהבנת הברכות שבהן בירך ה' את אברהם בעקבות עקדת יצחק.

הרחבות והמחשבות נוספות:

- מידה כנגד מידה (לטובה): אתה לא חשכת את **זרעך** ממני, ובזכות זאת:
  1. "הרבה ארבה את **זרעך**" וגו'.
  2. "ויירש **זרעך** את שער אויביו."
  3. "והתברכו **בזרעך** כל גויי הארץ."

עקדת יצחק - חלק ב

פרק כב פסוקים יג-יט

יחידה 16

שִׁכְרוּ שֵׁל אַבְרָהָם

"וַיִּקְרָא מְלֹאךְ ה' אֶל אַבְרָהָם שְׁנֵית מֵן הַשָּׁמַיִם: וַיֹּאמֶר... (פסוקים טו-יז)"

מתחוו קו בין לשון הפסוק לפרוש.

"יעו אשר עשית את הדבר הזה..."

- יצא מזרעך עם גדול
- תהיה מברך
- בזכות זרעך יתברכו כלם
- זרעך ינצח את אויביו
- כי יברך אֲבִיכֶם
- והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכלול אשר על שפת הים
- וירש זרעך את שער אויביו:
- והתברכו בזרעך כל גויי הארץ

"לֵקַב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקִלְיִי..."

עקדת יצחק - חלק ב

פרק כב פסוקים יג-יט

יחידה 16

"וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת-עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה-אֵיל אַחֵר נֹתֵן בְּסִבְתּוֹ בְּקִרְיָנוֹ וַיִּלֶּךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת-הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֵלְהָ תַּחַת בְּנוֹ: (פסוק יג)"

- א. מה ראה אברהם?
- ב. מה עשה אברהם עם האיל?
- ג. איזה כלי אפשר להכין מקורו של איל?

- ד. תקיעת השופר בראש מזכירה את _____ ולכן יש הנהוגים לתקוע בראש השנה זנוק בשופר של _____

תקיעת השופר בראש השנה

"וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא ה' יְרָאָה... (פסוק יד)"

- ה. כיצד קרא אברהם למקום ההוא? ה' _____

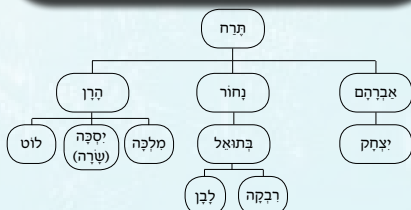

"אֲשֶׁר יֹאמֶר הַיּוֹם בְּהָר ה' יְרָאָה:"

הולדת רבקה

פרק כב פסוקים כ-כד

יחידה 17

מיהו אבא של רבקה? מיהו סבא של רבקה?

סמנו במדגש צבעוני את השושלת של רבקה (תר, נחור, בתואל, רבקה).

17. הולדת רבקה

פרק כ"ב פסוקים כ'-כ"ד

א. הקדמה

אחרי ניסיון העקדה, נודע לאברהם על הצאצאים שנולדו לנחור ולמלכה ועל הולדתה של רבקה. נחור היה אחיו של אברהם, ומלכה הייתה אחותם של שרה ולוט - ושלושתם היו בני הרן.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

כ וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אַחֲרֵי עֲקֵדַת יִצְחָק¹ וַיֵּגֵד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יָלְדָה מְלָכָה גַם־הוּא בָנִים לְנַחֲוֹר אַחִיךָ : כֹּא אֶת־עֵוִץ בְּכֹרוֹ וְאֶת־בְּיוֹז אַחִיו וְאֶת־קְמוּאֵל אָבִי אָרָם : כִּב וְאֶת־כְּשֹׁד וְאֶת־חִזּוֹ וְאֶת־פְּלִדֵּשׁ וְאֶת־יְדִלְף וְאֶת־בְּתוּאֵל : כִּג וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רַבְקָה² שְׂמֵנָה אֵלֶּה יָלְדָה מְלָכָה לְנַחֲוֹר אַחִי אַבְרָהָם : כֹּד וּפִילְגֶשׁוּ שֶׁל נַחֲוֹר ("פִּילְגֶשׁ" זֶה אִשָּׁה נּוֹסֶפֶת הַנְּשׂוּאָה לְאָדָם אֲךֵּ הִיא לֹא אִשְׁתּוֹ הַעִיקָרִית) וַיִּשְׁמָה רְאוּמָה וַתֵּלֶד גַּם־הוּא אֶת־טַבַּח וְאֶת־גָּחַם וְאֶת־תַּחֲשׁ וְאֶת־מַעֲכָה :

ג. מנגינת הכתוב

בתוך המשפחה הגדולה של נחור נולדה רבקה, אמנו הצדיקה. למרות שכל בני משפחתה לא היו צדיקים כמוה - היא הצליחה לשמור על אמונתה בה' ועל מידותיה הטובות שעליהן נלמד בהמשך. רבקה עתידה להיות אשתו של יצחק, שזה עתה עמד גם הוא בניסיון הגדול של העקדה.

1 רד"ק.

2 "כל היחוסין הללו לא נכתבו אלא בשביל פסוק זה" - רש"י.

בחברת:

- בחברת ישנה משימה של זיהוי השושלת והיחוס של רבקה. התרשים מאפשר כמוכּן לראות עם התלמידים את הקשרים המשפחתיים של דמויות נוספות שעליהן אנחנו לומדים. זאת גם הזדמנות לחזור ולהיזכר במה שלמדנו על דמויות אלה בפרשיות הקודמות.

הרחבות והמחשות נוספות:

- בסיום הפרשה, מומלץ לעשות מסיבה עם חידות ומשחקים על הפרשה.
- בחברת, מוקדש העמוד האחרון על הפרשה לסיכום עשרת הניסיונות שנתנסה בהם אברהם אבינו. בסוף העמוד, יש משימה המאפשרת לתלמידים לשתף את החברים בכיתה, בניסיון שהם חוו ובכוחות שעזרו להם להתגבר עליו.

"עֲשֶׂה נְסִיּוֹנוֹת נִתְּנָה אֲבֵרָהּם אֲבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם
 וְעָמַד בְּכֶלֶם (שלא היה מותר אחר מודותיו של הקב"ה - רש"י)
 לְהוֹדִיעַ כְּמָה חִבְתּוֹ שֶׁל אֲבֵרָהּם אֲבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם."
 (מסכת אבות, פרק ה משנה א)

עֲשֶׂרַת הַנְּסִיּוֹנוֹת לְפִי בְּאוּרוֹ שֶׁל הַרְמֵב"ם:

לְשִׁיחָה וְלִכְתִּיבָה בַּכְּתָה

האם גם לכם היה פעם נסיון?
 מה עזר לכם להתגבר עליו ולעמוד בו?

הנסיון: _____

מה עזר לי להתגבר עליו? _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____